

M7HUS

A stylized illustration featuring a crowd of people represented by white silhouettes of heads and shoulders. The crowd is composed of several large, overlapping shapes in shades of blue and green, each with a pattern of small, light-colored dashes. In the center, a tall, red and white striped pillar stands on a small, circular red platform. On top of the platform, three small figures are visible: one in a red dress with white polka dots, one in a striped shirt, and one in a dark suit. The background is a solid red color, and the overall composition is set against a dark blue background.

Juuni 2017 — Nr 21

Noorte osalus
ja kaasamine
ühiskonnas

Õiguskaitsler: ehk ongi täna kehtivad eapiirid ajale jalgu jäänud	03 — 06
Noorte osalus ja kaasamine Eesti noortepoliitika kujundajate pilgu läbi	07 — 10
Kaasamine – kas ilus sõnakõlks?	11 — 12
Mis tüüpi kodanikud on Eesti noored?	13 — 16
Noorte osalus kui ühiskonna lakmusest	17 — 20
Noorsootöö suur roll osaluskultuuri loetamisel	21 — 24
Näiteid noorte kaasamisest	25 — 30
Laste ja noorte kultuuriaasta innustab ise looma ja koos tegutsema	31 — 34
Kuidas kogukonnapraktika noortele isetegemist võimaldab	35 — 38
E-demokraatia – mis see on?	39 — 42
Mis imeloom see (noorte) kaasamine on?	43 — 46
Kuidas viia noorteinfo Z-põlvkonnani?	47 — 50

2017. aasta on noorte ja noorsootöö jaoks eriline – käimas on laste ja noorte kultuuriaasta, algab Eesti Euroopa Liidu Nõukogu eesistumine ning esimest korda on ka alla 18aastased kaasatud kohalike omavalitsuste volikogude valimisse. Eesti on jõudnud väheste riikide sekka, kus kohaliku või riikliku tasandi valimistel saavad oma hääle anda noored alates 16. eluaastast. Näiteks on Euroopas läinud varasemalt sama teed Austria, Šotimaa, Malta ja mõned Saksamaa liiduvabariigid. Üldpilti ei pruugi see palju mõjutada, sest need 24 000 valijat, kes 16–17-aastaste noortena sel sügisel lisanduvad, moodustavad valijate üldarvust napilt 2%. Noorsootöö mõttes on aga noorte valimisõigus ülimalt oluline, sest selle õigusega kaasnevad võimalused ja kohustused.

Hääleõigus on vaid üks väike osa ühiskondlikust aktiivsusest, mis ei peaks sellega algama ega lõppema. See algab märkamise, hoolimise ja tegutsemisega ning kestab läbi igapäevaste tegude, milleks seadus meid ei kohusta ning ühiskond ei survesta, vaid mida teeme omast vabast tahtest enda ja teiste hüvanguks. Ainult kahe aasta tagant valimas käimine ei muuda kedagi ühiskondlikult aktiivseks, vaid valimas käimine peaks olema igaühe märkamise, hoolimise ja tegutsemise kulminatsioon ning sellele saab noorsootöö kaasa aidata. Enamasti ongi noorsootööasutuste igapäevased külastajad just alla 18aastased. Aidates noortel mõtestada seda, mis on hääle andmine, selle võimalik tulem, eeldused kaalutletud valiku tegemiseks, valmistame üheskoos ette uut põlvkonda valijaid, kes on informeeritud, aktiivsed ning valivad mõtestatult ja vastutustundlikult.

Käesoleva ajakirjanumbri teemaks on noorte osalus ja kaasamine. Kõigist järgnevatest artiklitest kumab läbi, et teema ei ole nii lihtne, nagu esmapilgul võib tunduda – noored on passiivsed ja ei osale, neid kaasatakse ning nad muutuvad aktiivseteks ja osalejateks. Osalus ei alga ametniku kabinetis ümarlaua taga, vaid juba kodus, maast madalast, lapseas. Seal edasi lasteaias, koolis, trennis, noortekeskuses jm. Kui inimest juba noorest east alates kaasata otsustusprotsessidesse, küsida arvamust, pakkuda valikuvariante, siis sellega kasvatataksegi üles ning see harjumus on visa kaduma. Sama visa on noorele tekkima komme avaldada arvamust, tunda huvi ühiskondlike teemade vastu ja võtta aktiivselt osa teda puudutavatest küsimustest, kui temaga ei ole maast madalast sel viisil arvestatud. Ei ole olemas passiivset noort – on vaid noor, kelleni ei ole mingi info, tegevus või kaasamine jõudnud. Noor, kellel ei ole osaluse mõjusat kogemust.

Eelmises ajakirjanumbris küsisime Mihuse lugejate arvamust ajakirja kohta. Pikema kokkuvõtte teeme järgmises numbris, kuid hea meel on juba praegu tõdeda, et 88,6% lugejatest arvab, et Mihus on noortevaldkonnas vajalik ajakiri. Pingutame kolleegiumiga ka edaspidi selle nimel, et teha teile kasulikke ja asjakohast ajakirja. Meeldivat lugemist!

Õiguskantsler: ehk ongi täna kehtivad eapiirid ajale jalgu jäänud

Eesti Vabariigi õiguskantsler Ülle Madise ja õiguskantsleri nõunik Vladimir Svet usuvad, et täiskasvanute roll laste ja noorte elus on neid ennekõike inspireerida, kuna vabaduse tuum ongi see, et noor inimene saab ise otsustada, mida talle antud faktide ja teadmistega peale hakkab. Nagu ka seda, millal ta ühiskonnaelus osaleb ja millise maailma-vaate omaks võtab.

Alustuseks küsin, milline kodanik on eestlane ja kas nooremad eestlased kuidagi eristuvad.

Õiguskantsler Ülle Madise: Usun, et nii, nagu ei ole kõik täiskasvanud ühtmoodi, ei ole ju ka noored. Meiegi eristame erinevas vanuses alaealisi, sellepärast meil ongi laste- ja noorte õiguste osakond.

Kui vaadata, kas inimesed on kodanikuna põhiseaduse mõttes aktiivsed – ehk kas nad lähevad valima ja tulevad tänavale meelt avaldama, kas nad on valmis mingisugusele pöördumisele oma nime alla kirjutama –, on pilt jällegi erinev.

Valimisaktiivsusega on nõnda, et kohalikel valimistel kipub see jääma alla 60 protsendi, vahel on isegi Riigikogu valimistel jäänud alla 60 protsendi. On inimesi, kes väga hea meelega, väga sõnakalt näiteks Facebookis, ajaleheveergudel, meedias sõna võtavad. Siis on teisi, kes parema meelega ei kirjutaks kuskile alla või kui seda teevad, siis anonüümselt.

Loomulikult midagi, millest räägitakse kõigis riikides – ja ma usun, et on ka Eestis põhjust rääkida – oleks see, kui kõik inimesed, noortest alates hoiaksid end ühiskonna- ja maailmaasjadega kursis, arutaksid teistega, oleksid avarapilgulised, püüaksid mõista ka teiste vaatenurki ja taluksid kriitikat.

Õiguskantsleri nõunik Vladimir Svet: Kui rääkida noortest eestlastest kodanikena, siis mul on tunne, et nad on natuke targemad, kui esmapilgul tundub, ja neid ei ole nii kergesti võimalik soovitud suunas juhtida.

Näeme seda ka mujal maailmas. Kui vaatame näiteks seda, mis toimub USAs, kus noored ei valinud seda Ameerikat, mis praegu on; Suurbritannias, kus noored ei valinud seda Suurbritanniat, mis nüüd tuleb; ja ka Venemaal, kus me just nägime, kuidas noored lihtsalt ütlesid, et neil on kõriini.

Millisena näete laste ja noorte võimalusi Eesti ühiskonnas osaleda?

Ülle Madise: Siin on küll samasugused probleemid nagu täiskasvanutel. Kuigi formaalselt on võimalused arvamust avaldada olemas, on iseasi see, kas tegelikult seda arvamust oodatakse, kas sellesse suhtutakse sisuliselt ja aupaklikult ning kas ollakse pärast lõplikku otsust valmis seda selgitama.

Kui me võtame kohalike valimiste konteksti, siis üks olulisemaid asju, mida kohalik kogukond, kes elab ühel territooriumil koos, peaks otsustama ja arutama, on avalik ruum – kuidas teha niimoodi, et seal oleks tervislik ja lahe. Need otsused on volikogude käes ja seal võiks aktiivsust küll rohkem olla.

Kuigi formaalselt on võimalused oma arvamust avaldada olemas, on iseasi see, kas tegelikult seda arvamust oodatakse /.../

Vladimir Svet: Kaasamise ja osalemise propageerimisega on selline probleem, et kui näiteks noortelt küsitakse kohalikul – või ka riigi –, tasandil, mis te ühest või teisest asjast arvate, siis eeldatakse arvamust ainult teatud küsimustes: noorsootöö, kultuur, haridus ja sport!

Tegelikult unustame ära, et nad sõidavad samasugustes bussides, samasuguste trammidega, kõnnivad samasugustel teedel, samasuguse tänavavalgustuse all ja neile samamoodi meeldivad või ei meeldi need imelikud klaasboksid, mis büroohonetena linnas kerkivad.

Kui me räägime kaasamisest, siis see tähendab, et meie ametnikud ja poliitikud peavad läbi mõtlema selle, mida nad täpselt noortele ja ka teistele huvigruppidele annavad – mitte mingeid valmis dokumente, mida ongi raske kommenteerida.

Tuleb välja valida need kohad, kus on võimalik kaasa rääkida ka inimesel, kellel puudub vastav haridus vm ettevalmistus.

Ülle Madise: Kui me vaatame Riigikogu valimisi, siis keegi ei keela ka noortel, kellel veel hääleõigust ei ole, astuda kandidaatidele ligi ja esitada neile oma arusaam.

Kui võtta kas või seesama eapiiride erisus Eestis, saab selle kohta väga huvitavaid küsimusi püstitada. Kui sa võtad selle, mis ajast alates sul tekivad mingisugused õigused või kohustused, äkki see on ajale jalgu jäänud? Äkki peaks noored ise ka seda arutama, mis ajast võib iseseisvalt autot juhtida?

Vladimir Svet: Miks õiguskantsleri juures tegutseb laste- ja noorteõiguste osakond? Põhjus on väga lihtne. Mingist east alates lapsed,

kes on alaealised, ise ennast enam lasteks ei pea. Me ise ka ühiskonnana nimetame neid noorteks.

Selle erisusega ütleme aga ka, et nüüd on teil vastutus. Samas seadused ütlevad hoopis vastupidist – kuni täisealiseks saamiseni oled ikkagi laps. Ilmselt siin on hakanud ühiskond muutuma kiiremini kui õiguskord. Vanusepiir on üsna jäik asi ja tõesti, siin on vaja dialoogi.

Vanusepiiri juurde tulen hiljem uuesti tagasi. Kui siin on juttu olnud laste- ja noorteõigustest ning noorsootöö seaduse järgi on noor vanuses 7–26 eluaastat, siis millal peaks laste ja noorte kaasamine algama? Kas juba lasteaias?

Ülle Madise: Jah, see on laste- ja noorteõiguste kaitse üks põhiprintsiip – lapsi tuleb vastavalt nende küpsusele ja eakohasusele kõikidesse neid puudutavatesse otsustesse kaasata. See algab niipea, kui laps on kontaktivõimeline.

Kui laps läheb kooli, siis on seitsme aasta piir ju ka teadlikult valitud. Siis hakkavadki tal tekkima esimesed iseseisvad vastutuskohad ja täielik õigus mingites asjades oma arvamust avaldada, vabadus otsustada ja selle eest ka vastutada. Selge on aga see, et on suur vahe seitsme- ja viieteistkümnepäevaseks.

Miks ma seda eapiiri küsimust väga rõhutan – arvan, et ka noored ise peaksid seda esile tõstma: kui vaatame tänast gümnaasiumikorraldust, siis mingis mõttes on see toonud valiku- ja konkurentsiea varasemast palju madalamale.

Võib-olla peaks Eesti õiguskord seda siiski mingil määral arvestama? Võib-olla peab lapsel olema õigus mingisuguse ajaga tööle? Siin tuleb minu meelest mingid muudatused läbi viia.

Vladimir Svet: Mina arvan ka, et kaasamine ei alga sealt, kus meil tekivad mingid arengudokumentid ja ametlikud institutsioonid, mis kedagi mingite küsimuste otsustamisel kaasavad.

Siin on veel üks väga oluline asi, millest me reeglina suure ja ametliku kaasamise juures ei räägi – lapsel peab olema eksimisruum. Talle peab jääma tunne, et mingi hetkeni ta võib teha valesid otsuseid – ja just sellepärast ta ongi laps, et see vale otsus ei too drastilist tagajärge.

Asi ei ole selles, nagu Eestis ei oleks õigeid seadusi või norme – kõik see on olemas, küsimus on meelsuses. See aga peaks algama tõesti nooremast east ja palju lihtsamate asjade peal.

ÕIGUSKANTSLER ON PATROON NOORTE VALIMISVALURITE PROJEKTILE, MILLE RAAMES SAAVAD NOORED ÜLE EESTI HAKATA VALIMISTE VAATLEJATEKS.

NOORTE VALIMISVALURITE PROJEKT SUUNAB NOORI VANUSES 16–19 OSALEMA OMA KODUKANDI VALIMISKOMISJONI TÖÖS, PROOVIMA AMETLIKU VALIMISVAATLEJA ROLLI VÕI KAASA LÕÖMA VALIMISTE VALURITE TEGEMISTES.

PROJEKT ON HEA VÕIMALUS JÄLGIDA POLIITIKA TEGEMIST OMA KOOLIS NING PIILUDA VALIMISTE KULISSIDE TAMA, SAADES EELNEVALT TEADMISED EESTI ERIALAEKSPERTIDELT.

LISAINFO www.valimisvalurid.enl.ee VÕI FACEBOOKIS

Siin on olnud juttu koolikeskkonnast ja kohaliku omavalitsuse tasandist, kui palju te kursis olete sellega, mis toimub noorsootöö valdkonnas ja millist rolli te näete noorsootööl osaluse, kaasamise arendamisel või selle võimaldamisel?

Ülle Madise: Noorsootöö ei peaks olema see, kus noort käsitletakse kui objekti, vaid pigem tuleks mõelda, et see on nende jõustamine. Võimaluste selgitamine, küsimustele vastamine ja olukorras, kus 15–16aastane nende teemade vastu huvi ei tunne, noorele sobivate otsuste vastuvõtmine.

Noored ja üldse inimesed on huvitatud mõne kogu valimisest, kuhugi kuulumisest siis, kui sellel on mingi tulemus. Ka valimisaktiivsus peegeldab seda väga hästi – seal, kus teatakse, et sellest sõltub midagi, et valitav kogu hakkab tegema otsuseid, mis sind igapäevaselt mõjutavad, on valimisaktiivsus kõrgem.

Noorsootöö selle osaga, mis puudutab probleemide küüsi sattunud noori, oleme paljudel põhjustel kõige rohkem kursis. Ilmselt on siin tõesti noorsoo- või sotsiaaltöötaja see, kes peaks leidma mingisuguse väärika ja noort toetava lahenduse, mis aitab eluga toime tulla.

Ennist mainisite ka seda, et on täiesti normaalne, kui 15- või 16aastasel noorel ei ole huvi ühiskonnaelus kaasa rääkida. Kui palju peaksid noorsootöötajad või õpetajad nägema vaeva, et noortel oleks kaasaraääkimise võimalus, kui nad ise sellest huvitatud ei ole?

Ülle Madise: Mulle tundub, et õpetaja ülesanne on ennekõike maailma noore jaoks huvitavaks teha – et tal oleks fakte, mõiste-aparatuuri ja sellist silmaringi, millega ja mille sees üldse mõelda. Ent see, millest noor mõtleb vabal ajal või kuhu ta rohkem energiat paneb, see on lõpuks tema enda otsustada. See ongi see vabaduse tuum.

Fakt on see, et noor ei saa ühiskonnaelu asjades kaasa rääkida, kui koolis ega kodus ei ole talle antud selle maailma tunnetamiseks ja mõistmiseks aluseid. Parimal juhul saabki seesama noorsootöötaja, õpetaja, lapsevanem ja sõber anda noorele inspiratsiooni.

Küll aga tuleb silmas pidada, et mitte kedagi ei saa – ja ei tohigi – sundida millestki mõtlema või millegi vastu huvi tundma.

Alguses rääkisite sellest, et Eesti ühiskonnas tervikuna on kaasamisprotsessidega see probleem, et kaasatavad tunnevad hiljem, et tegelikult ei ole nende arvamusega arvestatud, ehk et on olnud nn võltskaasamine. Kuidas seda olukorda lahendada?

Ülle Madise: See on üks asi, mida ma olen rääkinud üle kümne aasta. Meil on umbes 400 seadust. Selle sees õigusnorme – ehk käskusid, keeldusid, kohustusid ja õigusi –, on oma sada korda rohkem.

Meil tehakse kohutavalt palju seadusi – ehk siis kirjutatakse ümber kehtivaid norme – ja kõikidel tuleb hakata neid uuesti selgeks õppima. Rõhuvat enamust neist ei ole vaja. See on asi, mida minu arvates saab parandada, see üleliigne töö tuleb tegemata jätta.

Kui hakatakse uut seadust tegema, siis tuleks kõigepealt selgeks teha, mis on see ühiskonnaelu pärisprobleem, mida tahetakse lahendada. Edasi tuleks küsida, mis on selle probleemi põhjused ja millised on mõistlikud lahendused.

Kõik need kolm küsimust tuleb esitada ka kaasamise puhul ning siis tuleks siiralt huvi tunda selle vastu, mida [kaasatavad] inimesed ütlevad.

Töite ennist välja, et kuna valimisiga on langetatud 16 eluaastale, siis tuleks vaadata ka kõik teised seadustes olevad vanusepiirangud üle. On välja toodud sedagi, et kui ma saan valida 16aastaselt, siis miks ma ei saa kandideerida 16aastaselt. Kuidas teie suhtute sellesse, et ka kandideerimisõigus alaneks kahe aasta võrra?

Ülle Madise: Sellisel juhul tulebki vaadata kõik need vanusepiirangud ühtse tervikuna läbi, ka täieliku teovõime saabumine. Ma arvan, et see ei ole väga keeruline. Need kohad, kus vanusepiirid on seatud, on teada. Kunagised põhjendused on ka teada. Need inimesed, kellel võib olla selle kohta sisuline arvamus, on ka teada.

Kui seda tunnetatakse probleemina – näiteks noored ise tunnetavad seda probleemina –, siis nii tulebki teha. Piiritleda küsimus, öelda oma argumentid – miks tegelikult võiks mujalgi eapiiri tuua 16 aasta peale –, ning võib-olla hakataksegi sinna suunda liikuma.

Vladimir Svet: Siin peab arvestama ka ühiskondliku tunnetusega. Me veel ei tea, mida tegelikult inimesed arvavad valimisea langetamise kohta. Mul on jällegi tunne, et enamuse inimesi ei arva mitte midagi, ühiskonnas ei ole sel teemal põhjalikku diskussiooni toimunud.

Ilmselt valimisea langetamine saabki siin olla esimeseks kellaks, mis kutsub inimesi mõtlema: kui me lasime neil seda teha – ja maailma lõpp ei ole saanud! –, miks me ei võiks ka teisi piire kuidagi üle vaadata.

Küll aga tuleks sellele läheneda just selle kaudu, mida tegelik elu meile ütleb – kuidas on konkreetselt nende laste jaoks siin ja praegu kõige parem.

ALLIKAD

Õiguskantsleri Kantselri

Noorte osalus ja kaasamine Eesti noortepoliitika kujundajate pilgu läbi

Noorte osalus (sh poliitiline aktiivsus) on nii Eesti kui ka Euroopa Liidu tasemel üks noortepoliitika olulisemaid eesmärgi. Näiteks Noorsootöö strateegia 2006–2013 seadis noortepoliitika üldeesmärgiks „tagada noorte osalus otsustusprotsessides ning nende huvide ja vajadustega arvestamine kõigis noortepoliitika toimealades”. Kas noortepoliitika dokumentides seatud eesmärgid noorte osalusest peavad aga oluliseks ka noortepoliitika kujundajad ning kuivõrd poliitikakujundajad ja noortepoliitika juhid näevad, et noored tõepoolest osalevad neid puudutavate otsuste vastuvõtmisel? Milliste noorte „hääli” on ühiskonnas kuuldav ning kas poliitiline ja sotsiaalne kontekst soodustab mõne noortegrupi osalust rohkem kui teiste oma? Nendele küsimustele vastuse leidmiseks vestlesime talvel 2015/2016 noortepoliitikast kolmeteistkümne poliitiku, ametniku ja noortepoliitika juhi Tallinnast, Tartust ja Ida-Virumaalt.

Intervjueritud poliitikakujundajad peavad noortepoliitika peamiseks eesmärgiks noortepoliitika arenguks, eneseteostuseks ja osaluseks soodsate tingimuste loomist. Seejuures võib nende eesmärkide olulisuse põhjendamiseks eristada kahte diskursust. Utilitaristlikust

diskursusest lähtuvalt on noortele võimaluste loomine oluline seetõttu, et mida paremad on noorte arenguvõimalused, seda rohkem annavad nad hiljem oma annete rakendamise ja töö kaudu ühiskonnale tagasi. Indiviidikeskne diskursus soovib rõhutada noortele arenguvõimaluste loomist kui väärtust iseeneses: arengut ja osalust soosiv keskkond on noore inimese inimõigus.

Intervjuudes tuuakse korduvalt välja seda, et noortel on erinevate noortepoliitikaorganisatsioonide (osaluskogud, poliitilised ja mittepoliitilised ühendused) osaluseks head ja mitmekesised võimalused. Selliseid kogusid ja kodanikuühendusi nähakse keskkonnana, kus noored saavad praktilise kogemuse, kuidas (poliitilised) otsustusprotsessid demokraatlikus ühiskonnas toimuvad.

Kohati pannakse noorte osalusele ja kaasamisele suuri lootusi seoses noorte ees seisvate ja noortega seotud probleemide lahendamiseks. Mõned intervjueritud usuvad, et suurem koostöö noortega aitab välja töötada noortepoliitika, mis vastab paremini noorte vajadustele ja soovidele. Teiselt poolt esineb noortepoliitika kujundajate seas ka üsna patroneerivaid hoiakuid ja seisukohti, et noorte kaasamine nõuab eraldi

pingutust, sest noored ei ole otsuste tegemise protsessiga tuttavad ning neile on vaja palju selgitusi jagada. Samas usuvad isegi üsna patroneerivate hoiakutega poliitikakujundajad, et noored on võimelised poliitilises protsessis osalema ning nende kaasamiseks tasub lisapingutusi teha. Samuti väärib esiletõstmist, et mitu intervjueritud ametnikku juhtis tähelepanu sellele, et otsuste tegemise protsessi ei ole vaja selgitada üksnes noortele, vaid säärase selgitustöö on vajalik ükskõik millise kaasatava sihtgrupi puhul, kes igapäevaselt poliitikas ei osale.

Kaasamine ja „kaasamine”

Kaasamise meetodites ja ulatuses näha olulisi puudujääke, mida seletatakse muuhulgas sellega, et sihtgruppide kaasamise kogemus pole Eestis lihtsalt kuigi pikk ja vajab veel harjutamist. Samas rõhutatakse, et puudujäägid kaasamispraktikates pole spetsiifiliselt noorte kaasamisega seotud probleem. Nii näiteks tuleks kõigil kaasajatel paremini meeles pidada, et kõigile kodanikele (mitte ainult noortele) tuleb anda õigel ajal ja piisavalt infot, et nad saaksid otsuste tegemisel osaleda.

Noored vajavad toetust ja julgust ning väikest motivatsioonisüsti, mis neid tegutsema paneb.

Noorte osalust ühiskonnas saab mõista kaheti. On noori, kes on aktiivsed ning paistavad silma igas valdkonnas, kuid on ka noori, kes jalutavad sellistest vabatahtlikest ja ühiskonnale kasulikest tegevustest suure kaarega mööda. Mõni jääb sinna vahepeale. Tähtis on pakkuda noortele võimalusi end teostada ja nende ideedesse loovalt suhtuda. Noored vajavad toetust ja julgust ning väikest motivatsioonisüsti, mis neid tegutsema paneb.

Noortepoliitika on hetkel väga aktuaalne teema, sest varsti on käes kohalikud valimised, kus saavad esimest korda valida ka 16- ja 17aastased noored. Näiteks Eesti Noorteühenduste Liidu projekt „Noored valimisvalvurid” suunab noori vanuses 16-19 osalema kodukandi, olgu selleks linn või vald, valimiskomisjoni töös, proovima ametliku valimisvaatleja rolli või lööma kaasa valimisvalvurite tegemistes. Nimetatud projektis käib tihedat koostöö erinevate katusorganisatsioonidega, kes aitavad noori nii jõu kui nõuga. Üks neist on näiteks Eesti Õpilasesinduste Liit, kus tegutseb noorte heaolu nimel pea 90 aktivisti.

Noori ei peaks alahindama, sest nad on küllaltki võimekad, et oma ideid välja öelda ja neid ka teoks teha. Noorte kaasatus ei ole kunagi ebaproportsionaalselt suur. Noori on vaja nii poliitikasse kui ka kultuuriellu, sest lõpuks on ikkagi noored need, kes tulevikus parema Eesti nimel tegutsema hakkavad. Vanema generatsiooni koostöö noortega annab suurema kogemuste pagasi ning rohkem kohusetunnet ja enesekindlust, et tegutseda parema ühiskonna nimel.

Suureks probleemiks on tõesti see, et ühiskonnas on noored killustunud, mistõttu jäävad suhteliselt paljud tublid noored erinevatest tegevustest kõrvale. Sellistele noortele on vaja individuaalset lähenemist ja väikest tõuget, mis suunaks neid koos teistega tegutsema ja aega veetma. Noortekogud korraldavad tihti üritusi, kus saavad käe külge panna kõik noored tervest linnast, vallast või maakonnast. Tuleb vaid mõelda, mis tõmbaks kõikide nende laste ja noorte tähelepanu arvutitest eemale, avastama päris maailma.

Osalust pärssiva tegurina tuuakse välja ka seda, et noored võivad pörkuda institutsionaalsete piirangutega, kui neid näiteks ei aktsepteerita võrdsete partneritena või nende sõnaõigus organisatsioonis on napp. Samuti tuuakse ühes intervjuus välja, et tänapäeva noorte elu ja ajakava on nii pingeline, et noorel ei pruugi kooli, lisatundide, huvihariduse, trenni ja/või töö kõrvalt jääda aega ühiskonnaelus osalemiseks.

Ühe noorte vähese poliitilise osaluse seletuseks tuuakse välja ka huvipuudust poliitiliste teemade vastu. Samas paneb see küsima, kas kõik noored üldse peaksid poliitikat hirmus huvitatud olema, sest ka kõik täiskasvanud pole poliitikat huvitatud.

Kokkuvõtteks

Intervjueeritud poliitikakujundajad (ka kõige patroneerivad) usuvad, et noored on võimelised otsustusprotsessides osalema ning noorte kaasamiseks tasub teha eraldi pingutusi. Samas tuleb rõhutada, et intervjueeriti just noortevaldkonna eksperte ning mitte kõik poliitikud, ametnikud ja juhid ei pruugi noorte kaasamise osas nii positiivselt meeletatud olla.

Ühe suurima probleemina noorte kaasamise ja osaluse juures näevad poliitikakujundajad seda, et erinevate noortegruppide võimalused olla kaasatud ja osaleda otsuste tegemisel on väga erinevad. Aktiivsed noored katusorganisatsioonides ei esinda kõiki noori, suur osa noori on tegelikult esindamata ning organiseerumata noored jäävad otsuste tegemisest kõrvale.

Ühe konkreetselt noorte kaasamist puudutava probleemina tuuakse välja seda, et erinevate institutsioonide valmisolek noorte kaasamiseks on erinev ning kõik noortepoliitikat tegevad institutsioonid ei anna endale aru, et teevad noortepoliitikat ja peaksid noori kaasama. Mitmes intervjuus tuuakse välja kohalike omavalitsuste erinevat võimekust ja motivatsiooni noorte kaasamiseks. Kui näiteks osade omavalitsuste esindajate seas valitseb suhtumine „no nad võivad ju teha/osaleda/küsida jne”, ei saa rääkida piirkonna noorte tegelikust ja sisulisest kaasamisest. Samuti selgub, et eristatakse nn „pehmeid” teemasid, mille osas noortega konsulteeritakse, ning nn „tõsiseid” teemasid, mille puhul ei peeta noorte kaasamist otstarbekaks.

Samas leiavad mitmed intervjueeritud, et noored on võrreldes teiste ühiskonnagruppidega Eestis väga hästi

kaasatud. Ühe noorteorganisatsiooni juht leiab isegi, et noori kaasatakse Eestis ebaproportsionaalselt palju ning noorte kaasamist tohiks suurendada üksnes siis, kui ka teiste gruppide kaasamine kasvab ning kaasamise kvaliteet paraneb.

Osalust takistavad tegurid

Intervjueeritud poliitikakujundajad on mures, et suur osa noori jääb erinevatel põhjustel tegelikult otsuste tegemisest kõrvale. Oma osa mängivad selles sotsiaalne ebavõrdsus ja see, et noored, kelle jaoks kuidagi hakkama saamine on igapäevane väljakutse, jäävad pahatihti kõrvale. Ka noorteorganisatsioonide juhid kahetsevad, et nad ei tea, kuidas näiteks NEET-noorte või lihtsalt passiivsete noorteni jõuda. Korduvalt rõhutatakse seda, et kuigi riigi tasandil kaasatakse noorte esindajatena üldiselt katusorganisatsioone, on nn aktiivsed noored esindusorganisatsioonides ülesindatud ning katusorganisatsioonide kaudu kõlab väikese osa aktiivsete ja edukate noorte hääl.

Artiklis on kasutatud Euroopa Liidu Horisont 2020 programmi rahastatud projekti „CATCH-EyoU – Kodanikuaktiivsuse kujundamine koos Euroopa noortega: poliitika, praktikad, väljakutsed ja lahendused” (www.catchyou.eu; grant number 649538) raames kogutud andmeid. Kõik selles artiklis avaldatud seisukohad kuuluvad autorile ning ei väljenda mingil viisil Euroopa Komisjoni ametlikke seisukohti. Autor soovib tänada professor Erik Amnät Örebro Ülikoolist intellektuaalse panuse eest uuringumetoodika väljatöötamisel.

Samas leiavad mitmed intervjueeritud, et noored on võrreldes teiste ühiskonnagruppidega Eestis väga hästi kaasatud.

Kaasamine – kas ilus sõnakõlks?

Noorte kaasamisest ja osalusest on saanud meie noortevaldkonna jaoks võtmesõnad. Sellest räägitakse palju, neid sõnu lisatakse võimalikult palju igale poole, seda püütakse lausa hinnata ja mõõtagi. Käesolevas MIHUSeski on teemat avatud mitme nurga alt. 2017. aasta on meie riigigi jaoks märgilise tähendusega: kohalike omavalitsuste volikogude valimistel saavad esimest korda osaleda 16-17aastased noored, on noorte kultuuriaasta jm. Seega, on kaasamise temaatika tõepoolest ajakohane nii täna kui ka tegelikult ju ülehomm.

Taotleme noorte kaasatust

Noorsootöö alusväärtustes on öeldud, et taotleme noorte kaasatust ühiskonnakorralduses, innustame noori võtma vastutust ja tegema teadlikke otsuseid oma elu, väärtushinnangute ja ühiskonna arengu osas. Siia on kirjutatud õige mitu mõtet. Esmalt soovime näha noori senisest enam kaasa rääkimas ja mõtlemas ning tegutsemas nii oma kogukonnas kui ka ühiskonnas laiemalt. Teisalt on meie kui täiskasvanute ja juhendajate ülesanne noori innustada vastutust võtma ja otsuseid tegema. Justnimelt innustada, mitte suunata või juhendada. Innustamine tähendab noorte motiveerimist, inspireerimist, toetamist ja osalt ka õhutamist. Kindlasti ei tähenda see nende eest vastutuse võtmist, nende eest otsustamist, nende eest ära tegemist või näpuga näitamist „õiges” suunas. Innustamisele ei aita kaasa täiskasvanute suhtumine, nagu oleks tänased noored passiivsed ega huvituks millestki. Samas ei julge ma mõeldagi, et elan kogukonnas/ühiskonnas, kus kõik selle liikmed on aktiivsed ja entusiastid. Kipume seda arvates võrdlema noori endiga ja oma nooruspõlvga, mil polnud kaugelki nii palju võimalusi, väljakutseid, kiusatusi ja ootuseid kui täna. Olen oma igapäevatoos sageli kuulnud noori ohkamas ja eneselt

küsimas, kuidas teha õigeid valikuid ja selle kõigega hakkama saada. Oma ootuste ja eeldustega oleme loonud neile pildi, et kõik on must või valge (õige või vale), aga samas teame, et see nii pole. Kolmandaks vaatame selle alusväärtuse keset – „otsused oma elu, väärtushinnangute ja ühiskonna arengu osas”. Ehk innustame ja julgustame noori võtma vastu otsuseid oma enda elu ja väärtushinnangute ning ühiskonna arengu kohta. Seda tehakse on vaja noori ka järjepidevalt toetada ja tunnustada. Kohati kõlab see lausa võimatu, et noor maailmakodanik peab mõistma ühiskonnas toimivaid protsesse ja arenguid ning siis suutma end seal paigutada ja võtta vastu isikliku eluga seotuid otsuseid. Kas me siin ei pane endale ega ka noortele liiga suurt vastutust ega liialt rasket ülesannet? Aeg-ajalt jääb mulje, et selle ülesandega ei suuda täiskasvanudki toime tulla või hakkama saada.

Kooskõlastamine vs. dialoog

Üheks noorsootöö põhimõtteks on, et seda tehakse noorte jaoks ja koos noortega, kaasates neid noorsootöö otsuste tegemisse. Milliseid otsuseid me teeme noorsootöös, kuhu soovime noori kaasata? Tõenäoliselt on peamiselt siin tegevused ja keskkonnad, kus noorsootööd tehakse. Meid huvitab,

mida noored soovivad teha, kus teha ning küsime selles osalejate endi arvamust. Kui on huvi muusikat teha või salvestada, siis loome võimaluse bändiga tegelemiseks ja salvestamiseks või teeme seda ühiselt koos noortega. Millised on noorte otsustusvõimalused veel? Kui palju saavad noored kaasa rääkida näiteks huvihariduses? Mil määral oleme neile seal loonud võimalused oma mõtete ja vajaduste väljütlemiseks töövormide, vahendite, tagasisideandmise vm näol? Kas noortevolikogu kaasamine on vajalik vaid noortealgatuste toetamisel või saavad nad kaasa rääkida ka tõsisemate arengutegevuste aruteludel ja otsustamisel? Tihtipeale jääb praktikas mulje, et kaasamine võrdubki noortelt pelgalt arvamuse või kooskõlastuse küsimisega, millele ei järgne tegelikku sisulist arutelu, rääkimata tagasisidest. Kindlasti ongi konsulteerimine ja arvamuse küsimine üks kaasamise vormidest, ent kuivõrd aitab see kaasa meie alusväärtusele? Kaasamise puhul on oluline üksteise, sh noor(t)e ärakuulamine ja üksteisega arvestamine. Seetõttu on igati taunivak hakata tagasiside ja aktsepteerimise asemel hoopiski hinnanguid andma või end õigustama. Dialoog saab toimuda vaid üksteise ära kuulamise, vastastikuse austuse ja respekti näol.

Kuivõrd me tegelikult tahame erinevusi või noorte arvamusi teada saada? Soovime, et noored end kogukonnaga seoksid, aga kas me ise oleme selleks valmis? Mulle jääb mulje, et väga sageli ei ole. Taas kord pörkume kokku erinevate mõtteviiside, elustiilide ja harjumustega ning unustame ära konteksti ja eesmärgi, alusväärtuse. Vaieldamatult on tänased põlvkonnad oma käitumises ja mõtlemises mõneti erinevad ning sellega peab arvestama. Kaasamist ja noorte arvamuse küsimist kasutatakse igal võimalusel, millega aga võib kaduda või muutuda tühiseks selle tõeline soov ja tähendus. Kaasamine võib muutuda formaalseks või sootuks manipuleerimiseks, kus esikohal pole mitte enam noor, vaid hoopis kaasaja oma huvid ja vajadused. Mõtlemisskoht on ka selles, millal kaasata noori – kas otsustusprotsessi alguses ja seda kuni lõpuni või hoopis vahepeal. Usun, et noorte seisukohalt on mõistlik kaasta neid kogu protsessi ning seeläbi anda mitmekesine kogemus.

Kaasamine vs. kontrollimine

Soovime, et noored oleksid kohuse- ja vastutustundlikud ning tegusad. Seda on võimalik saavutada vaid siis, kui loome selleks reaalsed tingimused ja anname võimaluse harjutamiseks, katsetamiseks ja oleme ise eeskujud. Loomulikult teame oma kogemusest, mis on mõne teguviisi või otsuse tagajärg, sest oleme seda ise kogunud ning noori juhendades püüame ennetada vigade tegemist. Soovime igati neid hoida kurja ja halva eest, kuid kas päris elus on ka meil keegi, kes alati ütleb, mida peab tegema või kuidas käituda. Sellega oleme ise võtmas neilt vastutust otsustamisel ja teeme seda nende eest – otsustame, mis on hea või parem.

Ka valimise langetamise käigus kõlasid pigem pärssivad arvamused, et noored pole veel piisavalt kodanikuküpsed ja vastutustundlikud hääletajad. Kas me ise täiskasvanutena oleme ning teame alati õigeid vastuseid ja teeme parimaid otsuseid või kas õigeid vastuseid üldse on erinevuste mitmekesisuses? Sama olukord on ka noorsootöös, kus pigem kipume kartma ja noorte pädevuse küsitavaks muutma, selle asemel et neid tegelikult innustada. Üsna sageli kitsendame ka teemasid ja valdkondi, kuhu noori kaasata või kus nende arvamust küsida, piirdudes eelkõige nende vaba aja sisustamise ja ehk ka haridusega. Aga kuivõrd me peame arutelusid ja dialoogi noortega julgeoleku, pensionisammaste, detailplaneeringute või rahvusvaheliste suhete küsimustes? Mis sunnib meid mõtlema, et noored pole valmis ja võimeline neil teemadel kaasa rääkima, olukorras kus infoväli on meile kõigile avatud ja kättesaadav.

Kaasamine aitab luua suuremat pilti, kui laseme lahti erinevustest, sest vaid nii kindlustame alustalad igavesele harmooniale.

Võimas potentsiaal

Mitmed uuringud kummutavad müüdi, nagu noortel poleks huvi ühiskonnas toimuva vastu, vaid kinnitavad, et noorte sisemine valmisolek aktiivsuseks on kõrge. Selle väljendamine sõltub aga meist, täiskasvanutest – kas loome selleks tingimused ja võimalused või mitte. Valimiskäitumise puhul võime ju mõjutada neid ja öelda, et poliitika on räpa- ja väljendame oma peettumust selles, aga võib-olla pole noorte jaoks täna lihtsalt sobivaid ja kättesaadavaid kandidaate, kes suudaksid nendega koos mõelda ja tegutseda. Kuivõrd me seame esiplaanile noored oma vajaduste ja kogemustega ning suudame astuda sammu tagasi oma positsioonilt? Kas meil on tahe ja oskused noori kaasata, neid ära kuulata, mõista ja hiljem ka koos tegutseda?

Paar kuud tagasi õpilaste kaasamise koolitust läbi viies sain järjekordse vapustava elamuse ja kinnituse, et noorte potentsiaal on võimas ning neid ei tohi alahinnata. Nimelt sõnastas

põhikooliõpilane oma arusaamise kaasamise tähendusest: „Kaasamine aitab luua suuremat pilti, kui laseme lahti erinevustest,

sest vaid nii kindlustame alustalad igavesele harmooniale.” Sarnaseid näiteid on veel, mis kinnitavad, kui pädevad ja kaasa-mõtlevad on noored. Usaldame noori, innustame neid, toetame noori, oleme neile ise eeskujud ning tegutseme koos nendega!

Mis tüüpi kodanikud on Eesti noored?

ARTIKLIS ON KASUTATUD EUROOPA LIIDU HORIZONT 2020 PROGRAMMIST RAHASTATUD PROJEKTI "CATCH-EyoU – KODANIKUAKTIIVSUSE KUJUNDAMINE KOOS EUROOPA NOORTEGA: POLIITIKAD, PRAKTIKAD, VÄLJAKUTSED JA LAHENDUSED" (WWW.CATCHEYOU.EU; GRANDI NUMBER 649538) RAAMES KOGUTUD ANDMEID. KÕIK ARTIKLIS AVALDATUD SEISUKOHAD KUULUVAD AUTORITELE NING EI VÄLJENDA MINGIL VIISIL EUROOPA KOMISJONI AMETLIKKE SEISUKOHTI. AUTORID SOOVIVAD TÄNADA PROFESSOR PETER NOACKI JENA FRIEDRICH SCHILLERI ÜLIKOOLIST JA PROFESSOR PETR MACEKIT MASARYKI ÜLIKOOLIST INTELLEKTUAALSE PANUSE EEST UURINGUMETODOIKA VÄLJATÖÖTAMISEL.

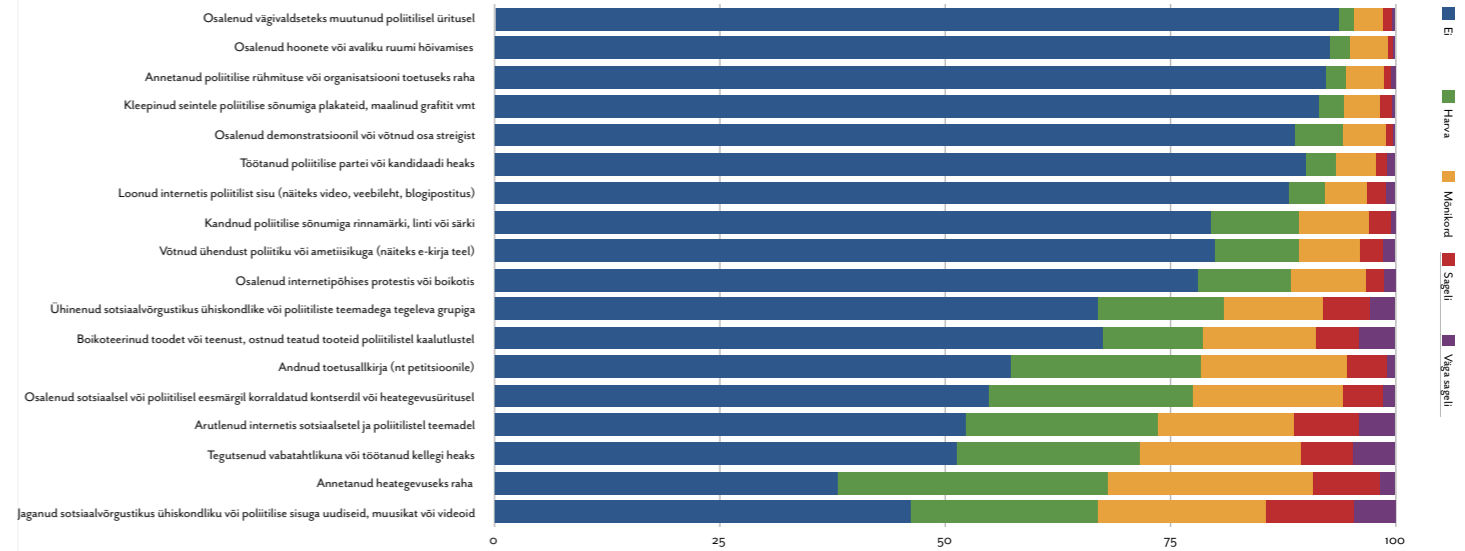
Kodanikuosaluse mõiste koondab väga erinevaid kodanikuks olemisega seotud tegevusi – valimistel hääletamisest kodanikuühendustes osalemiseni, poliitilistel teemadel arutlemisest kodanikuallumatuseni (*Ekman ja Amnå, 2012*). Nende tegevuste põhjal on loodud erinevaid kodanikuosaluse tüpoloogiaid.

Artiklis pakume välja Eesti noorte ühiskondliku aktiivsuse tüpoloogia. Ühtlasi vaatleme, millised noored kuuluvad aktiivsematesse tüüpidesse ning kes jäävad kodanikuosalusest kõrvale. Analüüsime ka osalustüüpide seoseid poliitiliste hoiakute ja taustateguritega. Kasutame projekti CATCH-EyoU raames 2016. aasta lõpus korraldatud veebiküsitlusele vastanud 15–30aastaste noorte andmeid (N=1074). Vaatleme 18 ühiskondliku või poliitilise osalustegevuse näitajat kõige traditsioonilisematest (toetusallkirja andmine, heategevuseks annetamine, vabatahtlik töö) kuni digiajastu osalustegevusteni (nt veebipõhises protestis osalemine).

Osalustegevuste küsimustele vastas 1002 noort, kellest 237 valis täitmiseks venekeelse ankeedi. Joonis 1 näitab, et enamikku tegevustest on harrastanud vähem kui pool noortest; levinumad praktikad on ühiskondliku või poliitilise veebisisu jagamine ning heategevuseks raha annetamine.

Joonis 1. Noorte ühiskondlikud ja poliitilised osalustegevused (%)

Noorte tüpoloogia loomiseks rakendasime osalustegevuste näitajatele faktor- ja klasteranalüüsi, mille tulemusel jagunesid Eesti noored nelja rühma.

Poliitiliselt meelestatud aktivistid (5,5%) harrastavad keskmisest tunduvalt enam kõikvõimalikke, sealhulgas protestivaimu väljendavaid poliitilisi tegevusi (nt avaliku ruumi hõivamine), ning on keskmisest aktiivsemad ka veebiosaluses ja vabatahtlikuna. Nad on pigem gümnaasiumiealised, nende seas on rohkem noormehi, nad on pärit pigem maakohast või väikelinnast ning nende emad on sagedamini vähema kui keskhariidusega. Eesti- ja venekeelseid noori on tüübis võrdselt. Võrreldes teiste tüüpidega usaldavad poliitiliselt meelestatud aktivistid teisi inimesi ja Eesti valitsust rohkem, Euroopa Liitu aga vähem; professionaalset ajakirjandust usaldavad nad teistest vähem, kuid alternatiivset *online*-meediat rohkem. Teistest tüüpidest sagedamini nõustuvad nad väidete, et sisserändajad võtavad kohalikelt töökohti ära ning et teistel riikidel läheks paremini, kui Eesti mõju neile oleks suurem. Samas nõustuvad nad teistest harvemini väitega, et demokraatia on parim valitsemisviis. Ka nende pere ja sõprade ühiskondlik aktiivsus on kõrge, kuid võrreldes teiste tüüpidega kaasatakse neid pereringis vähem otsuste tegemisse. Samuti peavad nad oma kooli korda vähem õiglaseks kui ülejäänud noored.

Vabatahtlikud-heategijad (30%) paistavad silma vabatahtliku töö ja heategevuse harrastamisega. Nad on pigem kahekümnendates aastates noored, nende seas on oluliselt rohkem neid. Tegemist on valdavalt eesti keelt kõnelevate noortega, nad on enamasti pärit suurlinnast või selle ümbrusest ning nende emad on pigem

kesk- või kõrghariidusega. Vabatahtlikud-heategijad usaldavad professionaalset ajakirjandust teistest tüüpidest rohkem, pidades alternatiivset *online*-meediat vähem usaldusväärseks. Samuti nõustuvad nad kõige sagedamini väitega, et demokraatia on parim valitsemisviis. Võrreldes teiste tüüpidega kaasatakse neid kõige enam pereringis tehtavatesse otsustesse.

Digiaktivistid (27,6%) ilmutavad enim *online*- ja tarbijalikku aktiivsust (nt arutlevad internetis sotsiaalsetel ja poliitilistel teemadel). Nad on pigem kahekümnendates eluaastates noored, nende seas on veidi rohkem noormehi, tegemist on valdavalt eestikeelsete noortega, nad on enamasti pärit suurlinnast või selle ümbrusest, nende emad on sagedamini kõrghariidusega. Digiaktivistid usaldavad alternatiivset *online*-meediat teistest tüüpidest vähem ning nõustuvad vähem väitega, et sisserändajad võtavad kohalikelt töö ära.

Passiivsed noored (36,8%) on kõikides osalusmõõtmetes keskmisest tagasihoidlikumad. Nad on pigem gümnaasiumiealised, nende seas on noormehi-neidusid üpris võrdselt, nad on pärit pigem maakohast või väikelinnast ning nende emadel on enamasti keskharidus või alla selle. Sellesse tüüpi kuulub palju venekeelseid noori. Passiivsed noored usaldavad teisi inimesi, valitsust ja Euroopa Liitu vähem kui teised osalustüübid ning nõustuvad kõige sagedamini väitega, et nendesugustel pole mõju Riigikogu otsustele. Ka nende pere ja sõprade ühiskondlik aktiivsus on madal.

Kokkuvõtteks

Eesti noorte seas domineerib mõõdukas osalusaktiivsus koos kahe selgelt eristuva vormiga – digiaktivism ja heategevuslik panustamine. Kõrge osalusaktiivsus on vähelevinud, ühendades konventsionaalseid ja mittekonventsionaalseid tegevusi ning väljendades rahvuslik-konservatiivset protestimeelsust. Kõrvalejäävaid ja võõranduvaid noori on märkimisväärselt palju (üle kolmandiku).

Tüüpikuuluvus sõltub pigem ealisest arengudünaamikast ja vahetust sotsiaalsest kontekstist (etniline ja perekondlik taust, sõpruskond, elukoht) kui majanduslikust kihistumisest. Rohkem võimalusi pakkuv sotsiaalne keskkond (põhirahvusesse kuulumine, suurlinnad ja nende lähiümbrus, demokraatlikum ja haritum pere) soodustab domineerivatesse tüüpidesse kuulumist. Vähem võimalusi pakkuv sotsiaalne keskkond (väikelinnad ja maakohad, madalama haridustasemega ja vähem demokraatlikud pered) soodustab kas kõrvalejäämist ja võõrandumist või alternatiivina protestimeelset, võitlevat aktiivsust – seda olenevalt noore rahvuslikust kuuluvusest, sotsiaalsest kapitalist ning sõprade ja perekonna aktiivsusest.

Ilona-Evelyn Rannala
PhD, Tallinna Ülikooli noorsootöö lektor,
Eesti Noorsootöötajate Kogu juhatuses esimees

ALLIKAD

Batueva, V. (2014). Ülevaade muutustest noorte eluolus. Noorteseire aastaraamat. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, Eesti Noorsootöö Keskus. Tallinn

Rannala, I.-E., Pramann, S., Kollom, K. (2015). Ülevaade Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari noorsootöö eriala lõputöödest 2003-2014. Tiia Oun, Ilona-Evelyn Rannala (toim-d). Eesti noorsootöö areng ja muutumine. Artiklite kogumik. Tallinn: Tallinna Ülikool, 31-49.

Taru, M. (2016). Tallinna noorte osalemine noorsootöös. Koolinoorte arvamus. OÜ Noorteuuring. Tallinn

Taru, M., Reiska, E., Nimmerfeld, G. (2010). Tallinna noorte osalemine noorsootöös. Koolinoorte ja lapsevanemate arvamus. Tallinna Ülikooli rahvusvaheliste- ja sotsiaaluuringute instituut. Tallinn

Artiklist „Mis tüüpi kodanikud on Eesti noored?” selgub ühelt poolt ühiskonna üldisi tendentse (aktiivsuse seisukohast) peegeldavaid asjaolusid, ent teisalt noorsootöö seisukohast mõtlemapanevaid asju. Esiteks, tuginedes näiteks Noorteseire andmetele (Batueva, 2014) ei ole noorte poliitiline aktiivsus ega ka huvi nende teemade vastu üldiselt väga suur, mis iseenesest ei ole uus ega üllatav info. Positiivse tendentsina võib esile tuua valimisaktiivsuse suurenemist noorte valijate seas 5% võrra (Ibid.). Viimane asjaolu on Eestis valimisea langetamist silmas pidades muidugi pigem rõõmustav. Noorsootöö rolli seisukohast tekib siin aga murekoht: artiklis toodud andmed passiivsete ja kõrvalejäävate noorte märkimisväärselt suurest osakaalust (36,8%) ja poliitiliselt meelestatud aktiivsete noorte madalast osakaalust (5,5%) eeldavad suuremat tähelepanu nende teemadele ja sellele, kus nende teemadega kõige mõistlikum tegeleda oleks – haridussüsteemis.

Siinkohal pean silmas nii formaalset kui ka mitteformaalset haridust, kus õppeprotsessis võiks muuhulgas keskenduda noortega ühiskondlike ja poliitiliste teemade sagedasemale arutlemisele, osalemisele kogukonna elu puudutavate otsuste vastuvõtmisel, kogukonnaelus kaasloomisele, oma arvamuse avaliku väljendamise julgustamisele jms. Seda saab ja tulebki harjutada nii koolis kui ka noorsootöös (ma ei pea siinkohal kindlasti silmas ainult noortekeskusi).

Positiivse tendentsina võib esile tuua valimisaktiivsuse suurenemist noorte valijate seas 5% võrra.

Siia juurde tooksin aga info Tallinna Ülikooli noorsootöö eriala lõputööde teemadest aastatel 2003–2014: sel perioodil kirjutatud 506 lõputööst ainult 8 uurisid noorte osaluse teemat (Rannala, Pramann, Kollom, 2015). Õpetajakoolituse kohta mul kahjuks võrreldavaid andmeid juurde tuua ei ole. Nii ehk naa muutub oluliseks küsimus, kas ja kuidas on õpetajad ja noorsootöötajad valmis neid teemasid noortega käsitlema, milline on nende endi teadmine ja kogemus ühiskondlikust aktiivsusest, kuidas nad ühiskonnas toimuvat mõtestavad ja, olgem ausad, last but not least – millist eeskujut nad annavad (kas näiteks ise käivad valimas, löövad kogukonnaelus kaasa, on ühiskonnas toimuvaga kursis jne). Kas noorsootöötajad ja õpetajad vajaksid nendel teemadel täienduskoolitust? Kuidas need teemad noorsootöö ja õpetajakoolituse õppekavades kaetud on? See, et võõranduvaid ja kõrvalejäävaid noori on rohkem just maapiirkondades ja vene emakeelega peredes, tõstatab eriti tugevalt vajaduse toetada noorsootöötajaid ning õpetajaid maapiirkondades, eriliselt aga just Ida-Virumaal /.../

Lõpetuseks tooksin välja selle kolmandiku noortest, kes määratlevad oma aktiivsust ühiskonnas vabatahtliku töö ja heategevuse kaudu. Noorte suurt huvi vabatahtliku töö vastu kinnitavad näiteks ka Tallinna koolinoorte vaba aja harjumuste uuringud (2010; 2016). Seda positiivset tendentsi tasub heas mõttes ära kasutada ja kindlasti ka kasutatakse noorsootöös: vabatahtlikku tegevust toetatakse ja soodustatakse. Kas alati teadlikult ja eesmärgipäraselt, on küsimus omaette. Iseenesest on liikumine moraalsete väärtuste poole, mis väljenduvad näiteks vabatahtlikus panustamises ja heategevuses, heaks märgiks, et meie ühiskond on nõukogudejärgsest materiaalsetele väärtustele orienteeritud ühiskonnast välja kasvamas.

Noorte osalus kui ühiskonna lakmusest

Viimased paar aastakümnet on noorte poliitilistes protsessides osalemine maailmas olnud jätkuvas langustrendis, ent samal ajal on tänu noorte kui ühiskonnagrupi esilekerkimisele aset leidnud paljude uute osalusstruktuuride ning osalust soodustavate organisatsioonide ja algatuste teke (*Sukarieh & Tannock, 2015; Forbig, 2005*). Noorte osalus on kujunenud oluliseks osaks avalike teenuste pakkumisel ning poliitika kujundamisel nii avalikus kui ka kolmandas sektoris (*Badham & Wade, 2010*). Käesolev artikkel annab ülevaate noorte osaluse kontseptuaalsetest lähtekohtadest ning arengutrendidest.

Mis on noorte osalus?

Akadeemilises kirjanduses ja poliitilises diskursuses on noorte osalus kõige sagedamini seotud noorte osalemise ja kaasamisega otsustusprotsessides erinevates organisatsioonides, sh eelkõige avalikus sektoris. Noorte osaluse kontseptsiooni algne fookus oli „noorte esindatus poliitilises protsessis ja otsuste tegemises” (*Lentin & Ohana, 2008; Fleming, 2013*). Farthing (*2012*) defineeribki noorte osalust kui „protsessi, kus noored aktiivsete kodanikena võtavad osa, avaldavad arvamust ning omavad otsuste tegemise pädevust neid puudutavates küsimustes”. Kuigi noorte osaluse kohta leidub nii eeltoodust mõnevõrra laiemaid kui ka kitsamaid käsitlusi, on valdava osa definitsioonide lahutamatuks osaks just demokraatia põhimõtete edendamine ja noorte aktiivseteks kodanikeks kujundamine.

Brodie jt (2009) eristavad osaluse kolme dimensiooni:

Avalik osalus (*public participation*), mis hõlmab „kodanike kaasamist demokraatia institutsioonide ja struktuuride töösse”;

Sotsiaalne osalus (*social participation*), mida on kirjeldatud kui „kodanike osalemine kollektiivsetes tegevustes nende igapäevaelu osana”;

Individaalne osalus (*individual participation*), mis „katab valikuid ja tegevusi, mida inimesed teevad igapäevaelu osana ning mis väljendavad seisukohti selle kohta, millises ühiskonnas nad tahavad elada”.

Samas märgivad Brodie jt (*2009*), et nimetatud kategooriad on sageli omavahel põimunud ja ei pruugi olla alati selgelt piiritletavad.

ALLIKAD

Badham, B. & Wade, H. (2010). *Hear by Right: Standards Framework for the Participation of Children and Young People*. The National Youth Agency, UK.

Bell, J., Vromen, A. & Collin, P. (2008). *Rewriting the Rules for Youth Participation. Report to the National Youth Affairs Research Scheme (NYARS)*.

Brodie, E., Cowling, E., Nissen, N., Paine, A. E., Jochum, V. & Warburton, D. (2009). *Understanding participation: a literature review. Pathways through Participation*. United Kingdom.

Castells, M. (2012). *Networks of Outrage and Hope: Social movements in the Internet age*. Polity Press.

Commonwealth Secretariat (2016). *Global Youth Development Index and Report 2016*. London: Commonwealth Secretariat.

Eesti Noorteühenduste Liit. (2007). *Noorte osaluse seisukohad*. Tallinn.

Bell jt (*2008*) pakuvad noorte osaluse kategoriseerimiseks välja sihtgrupist lähtuva käsitluse: **universaalne osalus**, mis tähendab kõikide noortesihtrühma kuuluvate noorte otsustusprotsessidesse kaasamist; ning **suunatud osalus**, mille eesmärk on kaasata üksnes teatud kogemuste, tausta, vanuse, tegevusala, huvide vm ühiste nimetajatega noori.

Cleaver (*2002*) omakorda arutleb, et noorte osaluse vajalikkust võib põhjendada olenevalt olukorrast kas **vahendina** teiste tulemuste, nt isiksuse arengu, uute oskuste omandamise ning paremini teostunud poliitika, saavutamiseks, või ka **lõppeesmärgina**, mille puhul on osalusprotsess käsitletav kui fundamentaalne õigus või kellelegi kasuks tulev võimalus või kogemus. Cleaveri käsitluses on osalus noortele alati „hea asi” ning kõige olulisem on osaluse võimaldamise juures meetodite sobivus sihtgrupile.

Aastate jooksul on välja töötatud ja kohandatud kümneid mudeleid ja raamistikke, mille eesmärk on toetada ja kontseptualiseerida noorte osaluse praktikaid. Kõige tuntum ning osalusteemalisi debatte enim mõjutanud on Roger Harti noorte osaluse redel. Harti (*1992*) kohandatud redelil on kaheksa astet, millest alumised kolm kirjeldavad tegevusi, mida Hart loeb mitteosalemiseks, ning ülemised viis osaluspraktikaid, millest iga kõrgemal asuv aste suurendab noorte vastutuse suurust. Harry Shier (*2001*) on Harti redelist inspireerituna loonud diagrammi, millel on toodud rida küsimusi, mille täiskasvanud ja organisatsioonid saavad endale esitada ja selle tulemusel liikuda edasi järgmisele tasemele. Lundy (*2007*) on oma mudeli loomisel võtnud aluseks ÜRO lapse

õiguste konventsiooni artikli 12 ning kirjeldanud noorte osalust, kui midagi millel on neli elementi: **koht** (noortele peavad olema loodud võimalused avaldada arvamust); **hää** (noored peavad saama täiskasvanutel abi oma arvamuste väljendamisel), **kuulajaskond** (noorte arvamusi tuleb kuulata) ning **mõju** (noorte arvamustega tuleb arvestada ning kui võimalik, siis ellu viia).

Milleks ja kellele on noorte osalust vaja?

Osalusteemalises kirjanduses leidub noorte osaluse vajalikkuse kohta üldjuhul nelja tüüpi põhjendusi. Farthing (*2012*) märgib, et noorte osalust põhjendatakse esiteks **õiguste aspektist** (*rights-based*), mille kohaselt on noored täieõiguslikud ühiskonnaliikmed ning inimestena laienevad neile ka ühiskonnaelus ja -protsessides osalemise õigused, tulenevalt nt ÜRO lapse õiguste konventsioonist jm inimõiguste valdkonna instrumentidest ja seadustest; **võimustamise aspektist** (*empowerment*), mis käsitleb osalust kui „protsessi, mis eeldab võimu jagamist ning mille tulemusena saab võimuvahetuse pöörata noorte kasuks ning seeläbi vältida noorte marginaliseerumist”; **tõhususe aspektist** (*efficiency*), mille kohaselt on noorte osalus soovitud ning poliitika kujundajatele ja täiskasvanutele vaadeldav kui võimalus saada tagasisidet ja infot noorte kui kodanike-tarbijate käest; ning **isiksuse arengu aspektist** (*developmental*), mille järgi on noorte osalus noorte isiksuse positiivset arengut soodustav, näiteks uute sotsiaalsete oskuste omandamise kaudu. Kuigi isiksuse arengu argument ei lähtu ühestki konkreetsest arenguteooriast, on seda argumenti toetanud mitmed teoreetikud, nt Erickson, Kholber, Piaget ja Vögotski (*Sinclair & Franklin, 2000; Warshak, 2003; Cleaver, 2002; Farthing, 2012*).

Hoolimata viimastel aastakümnetel akadeemilises ja ühiskondlikus debatis laialdast kõlapinda leidnud osaluse käsitlustest, milles kesksel kohal on osaluse protsessid ja -struktuurid, on formaalsetel struktuuridel põhinevatele käsitlustele osaks saanud ka kriitikat. Bell jt (*2008*) täheldavad, et näiteks vähemate võimalustega ning vähemusgruppidesse kuuluvate, aga ka vähese osaluskogemusega noorte jaoks ei ole taoline lähenemine enamasti tulemuslik. Sotsiaalsete võrgustike võidukäigu taustal on noored mitmes maailma paigus olnud

võrdlemisi edukad ka traditsioonilistest poliitilistest struktuuridest ja mehhanismidest möödakõndijad – alatest 2009. aastast on paljud sotsiaalsed ülestõusud, milles noortel on olnud oluline osa, aset leidnud näiteks Ühendkuningriigis, Islandil, Brasiilias, USA-s, aga ka Tuneesias, Egiptuses ja Süürias (*Mason, 2013*). Mitmed sotsiaalsed kampaaniad on viinud muutusteni poliitilises süsteemis (*Castells, 2012*).

Osalusstruktuuride ja -võimaluste hüppeline kasv ei ole samas kaasa toonud osalusvõimaluste ja -harjumuste jõudmist massideni. Noorte osalusstruktuure näevad täiskasvanud sageli kui „pehmet ja mugavat võimalust”, teiste, radikaalsemate osalusvormide kõrval, mille toetamise suhtutakse positiivselt, sest enamasti toimub see täiskasvanute seatud tingimustel ja vaid juhul, kui täiskasvanud seda soovivad (*Tisdall, 2008*).

Noorte osalus kui inimõigus

Noorte osalus kui kontseptsioon ning demokraatia põhimõtted on omavahel tihedasti põimunud. Roger Hart (*1992*) sedastab, et riik saab olla demokraatlik ainult selle piirini, kus tema kodanikud on kaasatud, eriti kogukonna ja kohalikul tasandil, ning sellest tulenevalt on vaja järk-järgult suurendada laste ja noorte osalusvõimalusi. Seda peaks tegema iga demokraatlik riik, eriti aga need riigid, kes on juba veendunud, et nad on demokraatlikud. Yakovlev (*2003*) laiendab Harti öeldut veelgi ning märgib, et see, kuidas koheldakse lapsi ja noori, on iga riigi ja valitsuse lakmusest, hoolimata sellest kuidas riik ennast määratleb.

Kuigi ka alaealised inimesed on nii rahvusvahelise õiguse kontekstis kui ka ühiskonnas levinud arusaama kohaselt täisväärtuslikud inimesed, ei oma alla 18aastased noored enamikes maailma riikides täiskasvanutega võrdseid kodanikuõigusi, mis võimaldaksid neil osaleda ühiskonnas otsuseid vastu võtvate poliitiliste struktuuride valimistel või nende töös (*Corney, 2014*).

Sfäär	Kirjeldus	Näited
Avalik	Osalusstruktuurid, mis paiknevad olemasolevate institutsioonide, struktuuride ja protsesside juures	Noortekogud, -volikogud, -parlamendid, õpilaste ja üliõpilasesindused; noorteühendused ja -grupid; valimistel osalemine ja kandideerimine; komisjonide ja nõuandvate kogude töös osalemine; ametlikest konsultatsioonidest osavõtmine.
Sotsiaalne	Väljaspool ametlike poliitilisi või organisatsioonilisi struktuure loodud formaalsed ja mitteformaalsed struktuurid	Osalemine vabavahenduste töös; kogukonnaorganeluviimine; sotsiaalsed liikumised; rohujuurtsandi kampaaniad; usulised ühendused; mittemformaalsed võrgustikud; huvigrupid ja -ringid.
Individaalne	Individaalsed valikud, otsused ja suhestumine maailmaga	Osalemine otsustes, mis otseselt mõjutavad üksikisiku elu, näiteks õigustoimingud (vanemate abielulahutus); hariduse ja tervishoiuga seotud küsimused; igapäevaeluga seonduvad valikud, otsused ja käitumine; isiklikud väärtused, põhimõtted ja moraal; usulised vaated; tarbijakäitumine.

Eesti on üks vähestest riikides maailmas, kus ka noorematel kui 18aastastel on võimalik osaleda valimistel. Eesti Noorteühenduste Liit (ENL)

võttis 2007. aastal vastu noorte osaluse seisukohad, millega sooviti noorte ühiskonnas kaasaraäkimise võimaluse suurendamiseks valimisea langetamist kohalikel valimistel 16. eluaastani käsikäes ühiskonnaõpetuse rolli suurendamise ning teiste meetmetega (*ENL, 2007*). Kaheksa aastat kestnud ning noorteühenduste juhitud lobitöö ja kampaania päädisid 2015. aastal põhiseaduse muudatuse vastuvõtmisega Riigikogus (*Riigikogu, 2015*). Nimetatud muudatuse kohaselt saavad 2017. aastal esimest korda kohalike omavalitsuste volikogude valimistel osaleda ka vähemalt 16aastased noored. Riikide klubis, kus vähemasti ühe tasandi valimistel on valimisiga ülemaailmsest üldlevinud 18. eluaasta lävendist väiksem, on lisaks Eestile veel näiteks Austria, Malta, Kreeka, Šotimaa, mõned Saksamaa liiduvabariigid, ent ka näiteks Argentiina ja Brasiilia.

Noorte osaluse võimaldamine ja toetamine ei ole pelgalt täiskasvanute heade kavatsuste ega hea riigivalitsemistava küsimus. Eesti kontekstis on noorte osalus seadustatud mitmes õigusaktis – lisaks valimisea langetamisele põhiseaduses ka näiteks noorsootöö seaduses, mis sätestab noorte osaluse ühe noorsootöö põhimõttena ning käsitleb noortevolikogude õigusi kohalikul tasandil. Noorte osaluse põhimõtted ning kaasamise kohustus sisalduvad ka põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses, kutseõppeasutuse seaduses, ülikooliseaduses, rakendus- ja kõrgkooliseaduses ja lastekaitse seaduses. Globaalsel tasandil on alla 18aastastel noortel ÜRO lapse õiguste konventsioonist tulenevalt õigus ja konventsiooniga ühinenud riikidel kohustus neid kaasata ning noortel õigus osaleda nende otsuste tegemises, mis puudutavad nende elu. Konventsioon on maailma ajaloo kõige laialdasemalt ratifitseeritud inimõiguste teemaline dokument. Konventsioon ning eriti selle artikkel 12 on globaalsel tasandil vaieldavalt ka üks enim kõneainet pakkuv noorte osalust võimaldav rahvusvaheline instrument, kuigi ka artikli kohati leebe ning laia tõlgendamisruumi pakkuv sõnastus on leidnud kriitikat (*Percy-Smith & Thomas, 2010*).

Eesti on üks vähestest riikides maailmas, kus ka noorematel kui 18aastastel on võimalik osaleda valimistel.

Kokkuvõtteks

Noorte formaalsetes poliitilistes protsessides osalemine on globaalses langustrendis, mida ei saa samas tõlgendada noorte huvi vähesusena poliitika vastu. Noored on ühiskonnas toimuvalt huvitatud enam kui kunagi varem, mille tõestuseks on noorte juhitud meeleavalduste laine, üha enam noorte seas kõlapinda leidvad poliitiliselt motiveeritud tarbimisotsused ning ühe-teema kampaaniad pea igal mandril (*Commonwealth Secretariat, 2016*). Mitteformaalsed osalusviisid on kasvatamas populaarsust noorte hulgas, kes soovivad näha muutusi, mitte osaleda jututubades, ning kes seeläbi on otsustanud end mitte siduda formaalsete osalusstruktuuridega, kus noorte arvamuste ja ettepanekute tagajärjel sageli lõpptulemus ju ei muutu (*Farrow, 2016*). Tehnoloogia ning ühes sellega ka sotsiaalmeedia võidukäigu positiivse mõju kohta noorte osalusele, eriti niinimetatud „küpsetes demokraatides“ on küllaldaselt tõendeid, ent samas ei ole sotsiaalmeedia laialdase leviku positiivse mõju põhjused osaluse, eelkõige noorte mitteformaalse osalusega seotuna üksühele arusaadavad (*Commonwealth Secretariat, 2016*). Noorte osalus kui valdkond ning ühes sellega ka noorte osalusvõimalused peavad arvesse võtma ühiskonnas toimuvaid protsesse ja noorte kui vägagi heterogeense grupi eelistuste muutumist. Samaaegselt noorte inimõiguste tagamise, aktiivseteks kodanikeks kujunemise võimaldamise ning demokraatlike väärtuste propageerimise agendaga on vajalik ka noorte parem mõistmine ning tõenäoliselt ka traditsiooniliste, täiskasvanute juhitud struktuure jälgendavate osalusvormide reformimine.

ALLIKAD

Corney, T. (2014). The human rights of young people: A catalyst for the professionalisation of youth work through the development of codes of practice. – T. Corney (toim). *Professional Youth Work: An Australian Perspective*. Melbourne: The Centre for Social Research Melbourne & Youth Studies Australia.

Cleaver, F. (2002). Institutions, Agency and the Limitations of Participatory Approaches to development. – B. Cooke ja U. Kothari (toim-d). *Participation: The New Tyranny?* London: Zed Books, 36–45.

Farrow, A. (2016). Children, Young People and Participation. *Youth Policy Working Paper*.

Farthing, R. (2012). Why Youth Participation? Some Justifications and Critiques of Youth Participation Using New Labour's Youth Policies as a Case Study. *Australia: Youth & Policy*, No. 109.

Fleming, J. (2013). Young People's Participation – Where next? *Children & Society*, 27, 484–495.

Forbrig, J. (2005). Introduction: democratic politics, legitimacy, and youth participation. *Revisiting youth political participation*, Council of Europe.

Hart, R. (1992). Children's Participation: From tokenism to citizenship. Florence: UNICEF International Child Development Centre.

Lentin, A. & Ohana, Y. (2008). All different – never equal? On the intolerance of Tolerance. Born in Flensburg, Europe: Journeys with Peter Lauritzen, Germany: Demokratie & Dialog e.V.

Lundy, L. (2007). „Voice“ is not enough: Conceptualizing article 12 of the United Nations convention on the rights of the child. *British Educational Research Journal*, 33 (6), 927–942.

Mason, P. (2013). Why it's still kicking off everywhere: The new global revolutions, London: Verso.

Percy-Smith, B. & Thomas, N. (toim-d) (2010). *A Handbook of Children and Young People's Participation: perspectives from theory and practice*. United Kingdom: Routledge.

Riigikogu. (2015). Riigikogu made amendments to Constitution and lowered voting age for local elections. <http://www.riigikogu.ee/en/press-releases/riigikogu-made-amendments-to-constitution-and-lowered-voting-age-for-local-elections/> (09.04.2017)

Shier, H. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, vol. 15, 2, 107–117.

Sinclair, R. & Franklin, A. (2000). Quality Protects Research Briefing 3: Young People's Participation. *Research in Practice: Making Research Count DoH*. United Kingdom.

Sukarieh, M. & Tannock, S. (2015). Youth Rising? The politics of youth in the global economy. New York ja London: Routledge.

Tisdall, K. (2008). Is the honeymoon over? Children and young people's participation in public decision-making. *International Journal of Children's Rights*, Vol. 16(3).

Warshak, R. (2003). Payoffs and Pitfalls of Listening to Children. *Family Relations*, vol 52, 4, 373–384.

Yakovlev, A. (2003). *A Century of Violence in the Soviet Union*. New Haven, CT: Yale University Press.

ALLIKAD

Kommentaar

Nele Mets
SA Archimedese noorteagentuur

Have Your Say! Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life. 2008. Council of Europe.

Mulle tundub sageli, et noorte osalus on praktikas kas ülelihtsustatud („Noored ju osalevad noortekeskuse üritusel.“) või liiga keeruliseks ning poliitikakeskseks mõeldud („Need noored, kellega mina tegelen, ei huvitu poliitikast, ning osaluskogu loomine on nende jaoks liiga keeruline.“). Seetõttu pean väga oluliseks, et Martti Martinsoni artiklis on avatud noorte osaluse teemat mitmekesisemalt ja laiemalt. See kutsub analüüsima, millist kolmest osaluse dimensioonist ma just täna oma tegevusega toetasin, või veelgi enam, paneb tegevusi planeerides mõtlema, kas püüdlen hetkel universaalse või suunatud osaluse poole ning kas ma näen seda vahendina või lõppeesmärgina. Miks mitte uurida töökaaslastega veelgi põhjalikumalt erinevaid lähenemisi ning üheskoos arutleda, kas ja mis teie töös muutuks, kui konkreetset lähenemist rakendaksite.

Mööda ei saa vaadata ega jätta praktikasse rakedamata sedagi, et osalus on inimõigus. Igapäevatööd tehes on vaja mõtestada, kuidas me tagame selle õiguse toetamise, arvestades seejuures erinevate noorte vajadustega. Nagu ka artiklis välja toodud, siis väljakujunenud formaalsed osalusstruktuurid ei sobi kaugeltki kõigile noortele ning nendele keskendumine võib olla põhjuseks, miks tundub, et seisame osaluse valdkonnas justkui ühe koha peal. Nende mitmekesis-tamine nõuab meilt aga kiiret ajaga kaasaskäimist ning enesetäiendamist. Kui palju me noorsootöötajatena ise teame ja mõistame erinevaid mitteformaalseid osalus-vorme? Kuivõrd oleme valmis selleks, et tutvustada neid noortele või mõista

ja märgata neid noorte algatatutena?

Ei ole vaja kasutada kõiki teooriaid korraga.

Võib ka tunduda, et loetud teoreetilised alused ja raamistikud, mis osalust käsitlevad, on küll põnevad, kuid katkendlikuks jääb seos nende ning noortekeskuse või –laagri igapäevaelu vahel. Kuidas teooria ja praktika ikkagi kokku käivad? Teoreetiliste aluste teadmine ning nendega arvestamine annab meile võimaluse jätta leiutamata jalgratas seal, kus see on juba leiutatud.

Kui välja kuulutatud konkursist võtab osa väga vähe noori või kui ürituse korraldamisesse ei soovi mitte keegi panustada, siis võib kasu olla tegevuse analüüsimisest Jansi ja de Backeri osaluse n-ö kolmnurga alusel. Jans ja de Backer (2002) leiavad, et noored osalevad, kui on olemas dünaamiline tasakaal kolme aspekti vahel: tegevus pakub neile väljakutset, põhineb nende võimetel ning nad tunnevad sellega piisavat seotust. Seega, enne mittetoimimise kõikvõimalike põhjuste analüüsi, on hea alustada reflekteerimist sellest, kas konkursi teema oli noorte jaoks oluline ja huvitav (seotus), kas ürituse korraldamiseks on noortel piisavad oskused (võimed) või kas antud ülesanded olid liiga lihtsad (väljakutse). Muidugi aitab võimalikke mittetoimivaid tegevusi ennetada juba eelnev analüüs ning tegevuste loomine nõnda, et see pakuks erinevatele noortele väljakutseid, arvestaks nende võimetega ning puudutaks seda, mis neile oluline. Ei ole vaja kasutada kõiki teooriaid korraga, vaid otsida neid, mis konkreetset juhul aitavad leida võimaliku õnnestumise jaoks tehtava või mõista ebaõnnestumise põhjuseid.

Noorsootöö suur roll osaluskultuuri toetamisel

Eesti noor käib koolis, vaba aja veedab ta sõpradega, tegeleb huvide ja hobidega. Ta on teadlik ühiskonnas toimuvast – poliitikast huvitatud noori on meil stabiilselt umbes 40% (Idnurm, 2011). Keskmiselt kaks kolmandikku Eesti teismelistest noortest on osalenud mõnes ühistegevuses ja nad on väga altid töötama vabatahtlikena (Toots, 2011). Ühiskondlik aktiivsus tähendab noortele täiskasvanuks olemist, mida nad seostavad muuhulgas ka valimisõiguse ning kogukonna edendamise (ICCS, 2009).

Niisiis on meil igati aktiivsed ja ühiskonnast huvitatud noored. See on üks põhjusi, miks 2017. aasta kohalike omavalitsuste (KOV) valimistel saavad valima minna ka 16–17aastased noored.

Põhjuseid valimise langetamiseks oli teisigi. Nimelt oli eesmärk suurendada veelgi noorte huvi riigivalitsemise ja otsuste langetamise vastu ning harjutada neid varakult valimistel osalema, et neist kujuneksid juba enne täisealiseks saamist vastutustundlikud ja teadlikud kodanikud. Samuti oli eesmärk suurendada kohaliku omavalitsuse huvi

noorte vajaduste vastu. Nagu noortevaldkonna arengukava 2014–2020 välja toob, jäetakse avalike teenuste pakkumisel noorte vajadused tihti tähelepanuta või eeldatakse neilt teiste sihtgruppidega võrdselt võimekust probleemide ja konkurentsiga toimetulemisel (Noortevaldkonna arengukava 2014–2020, 2013). Nüüd, kus suurem hulk noori saab hääletada, peavad ka omavalitsused nende vajadusi ja soove rohkem arvesse võtma.

Palju noori, erinevad vajadused

Kõige selle juures on tähtis silmas pidada, et kõik noored ei ole ühetaolised. Nende seas on tüdrukud ja poisid, erinevast rahvusest ja sotsiaalse taustaga, erineva seksuaalse sättumuse, erivajadustega ning erinevate veendumuste ja huvidega noored. Neil on erinevad vajadused ja võimalused ning seda tuleks iga teenuse, toote või valimislubaduse juures silmas pidada. Kusjuures, noortele on oluline õpetada, kuidas nad oma huvide eest seista saavad ning samal ajal mitmekesisust ja arvamuste paljusust väärtustaksid.

(Jung, 2014)

„Noored pole mitte ainult kohanejad, vaid muutused on ühtlasi nende eneste kujundada. Ühiskonna arengu suund sõltub paljuski praegustest noortest ja seda mitte ainult nendepoolse teadliku arendustöö kaudu. Suured muutused võivad aset leida ka seeläbi, millisteks inimesteks noored kujunevad.”

ARTIKKEL VALMIS EUROOPA STRUKTUURI- JA
INVESTEERIMISFONDIDE 2014–2020 VAHENDITE
TOEL.

Selleks, et rohkem noori ühiskonnaelust aktiivselt osa võtaksid ning neist oma õigusi ja kohustusi teadvad kodanikud kujuneksid, on oluline roll noorsootööl. Huvi ja aktiivsuse toetamiseks peab noortevaldkonnas leidma üha uusi osalusvorme ning arendama harjumusi kaasamõtlemiseks ja -rääkimiseks (Noortevaldkonna arengukava 2014–2020, 2013). Ei piisa noorte suunamisest noortevolikogudesse ega osalusogudesse, sest osalust ja kaasamõtlemist tuleb toetada iga päev. Ent kuidas seda kõike noorsootöös teha? Kuidas saab noorsootöö panustada sellesse, et noored ühiskonnas toimuva vastu huvi tunneksid, ning lisaks ka sellest aru saaksid ja kaasa räägiks?

Noorsootöö kui eeskju ja julgustus

Noorsootöö korraldamisel lähtutakse „võrdse kohtlemise, sallivuse ja partnerluse põhimõttest” (Noorsootöö seadus, 2010). Mida see tähendab?

On oluline rääkida noorsootööst kui väärtuskasvatusest, mis annab noortele vabaduse valida, mida nad väärtustavad, ent õpetab neile sealjuures ühiseid väärtusi, nagu ausust, hoolivust ja teistega arvestamist (Jung, 2014). Hoolivuse ja võrdsete võimalustega arvestamisel peab noorsootöötaja olema eelkõige eeskjukuks. Elementaarne on noorsootöötajate eelarvamustest vaba suhtumine noortesse, ent vahel jääb arusaamatuks, mida tähendab „võrdne kohtlemine”.

Kas võrdne kohtlemine tähendab ühesugust kohtlemist? – Ei. Võrdne kohtlemine on ennekõike võimaluste võrdsustamine. Piltlikult öeldes – kui ühele sobib trepp, siis teisele on vaja kaldteed. Peaasi, et kõik sihini jõuavad.

Koheldes kõiki ühesuguselt, arvestamata, et noorte hulgas on väga erinevate võimaduste ja vajadustega inimesi, võib osa noori noortekeskustest eemale jääda. Näiteks võivad noortekeskustest eemale jääda erineva kultuuritaustaga noored lihtsalt seetõttu, et nendeni ei jõua info keskuses toimuva kohta. Võib esineda keelebarjääre. Või jäävad erivajadustega inimesed tulemata, kuna neile pole kohandatud materjale ega ruume. Või ei julge tüdrukud/ poisid minna neile huvi pakkuvasse ringidesse, kuna teatud tegevuste osas kehtivad eelarvamused neile sobivate valdkondade kohta – näiteks tüdrukud ei julge minna robotikaringi või poisid moeringi.

Vahel võivad lihtsad vahendid eduni viia. Näiteks võiks info noortekeskuse tegevuste kohta olla kättesaadav nii eesti kui ka vene keeles. Kuulutustele oleks kasulik lisada, et oodatud on ka erivajadustega noored. Huvi ringide pildidel võiks näidata nii tüdrukuid kui ka poisse erinevates mitte-stereotüüpsetes tegevustes. Näiteks, kus tüdruk viib läbi keemiaeksperimenti või poiss tegeleb söögitegemisega. See kõik julgustaks mingil põhjusel eemale jäävaid gruppe noortekeskuse tegevustest osa võtma ja tugevdaks osaluskultuuri üldiselt.

Kas võrdne kohtlemine tähendab ühesugust kohtlemist? – Ei.

ALLIKAD

Brander, P., De Witte, L., Ghanae, N., Gomes, R., Keen, E., Nikitina, A., Pinkeviciute, J. (2012) KOMPASS: Noorte inimõigushariduse käsiraamat. Euroopa Nõukogu. URL: <http://www.coe.int/et/web/compass>.

Eesti Väitlusselts (2008): Arutlev haridus. Eesti väitlusseltsi õpik. URL: http://files.voog.com/0000/0011/1908/files/arutlev_haridus.opik.pdf

Idnurm, T. (2011). Õpilaste huvi ühiskonna-probleemide vastu. Teoses: Toots, A. (2011). Noorte Kodanikukultuur kümme aastat hiljem. Eesti tulemused IEA Rahvusvahelises kodanikuhariduse uuringus ICCS 2009. Tallinn: TLÜ Riigiteaduste Instituut, lk 16–22. PDF: http://193.40.4.3/bitstream/handle/10062/40800/Rahv_kodanikukultuur.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Jung, N. (2014). Noorsootöö kui väärtuskasvatus. Teoses: Noorsootöö õpik, lk 34–47. SA Archimedes. URL: http://mitteformaalne.ee/wp-content/uploads/2014/07/Noorsootöö_opik_veebi_uusveri.pdf.

Kuusik, A., Davidjants, B., Papp, Ü.-M. (2016). Teabematerjalide koostamine: kuidas vältida stereotüüpe ja eelarvamusi? Käsiraamat. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku kantselei, ühtekuuluvuspoliitika fondide võrdõiguslikkuse kompetentsikeskus. URL: http://vordõigusvolinik.ee/wp-content/uploads/2017/01/SOV_final_web_NEW.pdf.

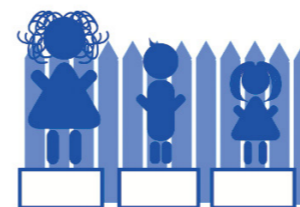
Noorsootöö seadus (2010). URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/NTS>

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 (2013). URL: https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf.

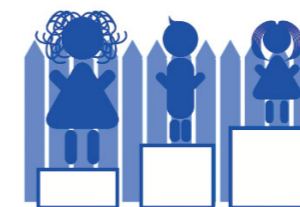
Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D., Losito, B. (2009). ICCS 2009 International Report: Civic knowledge, attitudes, and engagement among lowersecondary school students in 38 countries. ICCS. URL: http://www.iea.nl/fileadmin/user_upload/Publications/Electronic_versions/ICCS_2009_International_Report.pdf.

Toots, A. (2011). Demokraatia institutsioonid ja kaasatus. Teoses: Toots, A. (2011). Noorte Kodanikukultuur kümme aastat hiljem. Eesti tulemused IEA Rahvusvahelises kodanikuhariduse uuringus ICCS 2009. Tallinn: TLÜ Riigiteaduste Instituut, lk 70–87. PDF: http://193.40.4.3/bitstream/handle/10062/40800/Rahv_kodanikukultuur.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

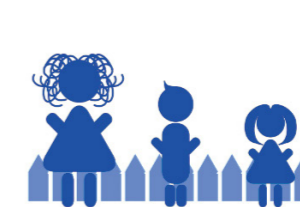
Ühesugune kohtlemine ei taga õiglust ja võrdsust tulemustes.

Ühetaoline kohtlemine

Võrdne kohtlemine

Barjäärdie eemaldamine

Kuusik, Davidjants & Papp, 2016

Noortekeskus kui turvaline arutluskeskkond

Selleks, et noored tunneksid end ühiskonnas väärtustatuna, on vaja noortekeskustes luua turvaline suhtluspinna. Selleks on vaja keskkonda, kus saaks erinevaid teemasid omavahel mõnusalt arutada.

Praktikas on võimalus erinevaid teemasid käsitleda filmi- ja teemaõhtutel, väitlus- või ajakirjandusringides. Teemaõhtutel võiks rääkida erinevatest kultuuridest, päeva- poliitilistest küsimustest, haridusvalikutest, keskkonnast, erivajadustest jms. Üritustele saab kutsuda külalisi, kes jutustavad oma tööst ja kogemustest – näiteks rahvusgrup- pide esindajad, inimesi LGBT ühingust, ettevõtjaid, arste jt.

Selleks, et noored oskaksid oma seisukohti väljendada ja põhjendada, saab korral- dada väitlusringe. Väitlus võeti riiklikusse õppekavasse eesmärgiga arendada noortes suhtlus- ja argumenteerimisoskust. Nende oskuste arendamine võiks aga kesta kauem kui klassiruumi 45 minutit. Väitlusringides saavad noored teha grupitööd, rollimänge, juhtumianalüüse ja teisi ülesandeid, mis õpetavad neile kõne- ja väitlusoskuste kasutamist erinevates situatsioonides (*Eesti Väitlusselts, 2008*). Väitluse juures on seegi hea, et noored saavad küsimuste üle ise järele mõelda ning tõendusmaterjale otsida. Niiviisi õpitakse jälgima uudiseid ning huvi- tuma päevakajalistest ja neid puudutavatest teemadest. Samuti saab väitluses, panna noored kaitsma seisukohti, mida nad tege- likult ei toeta. Viimane aitab noortel mõista teistlaadi mõtlemist. See kõik kasvatab ühiskonnas aktiivselt osalevaid ja sõnavõt- vaid noori, kes on võimelised oma seisukohti esitlema, aga samas kriitiliselt teemade üle järele mõtlema ja vastaspoolt mõistma.

Eesti Väitlusseltsi õpik (*Eesti Väitlusselts, 2008*) pakub häid väitlusteemasid – näiteks „Avalikus kohas suitsetamist ei tohi keelata”, „Ühiskonnal on kohustus hoolitseda oma vaeste eest” jms. Teemasid võivad ka noored ise välja käia. Kusjuures, need võivad olla elust enesest, näiteks „Kodutööd on naiste teema” või „Kohalik omavalitsus peab toetama meesõpetajaid”.

Noorte seas ühiskonna vastu huvi tekitamisel aitavad kaasa veel meedia- ja ajakirjandus- ringid. Ringides võivad noored arutada neid kõnetavaid küsimusi, teha ise taustaurin- guid ja oma mõtted paberile panna.

Praktiline tööriist, mis loodi noorsootöötä- jatele kasutamiseks väljaspool tasemehari- dussüsteemi, on noorte inimõigushariduse käsiraamat „Kompass” (*Kompass, 2012*). Käsiraamat sisaldab mängulisi harjutusi, milles noored saavad ühiskonnas toimuva üle järele mõelda ja omavahel arutada. Teemadeks on näiteks kodakondsus, osalus, vaesus, ränne, puue ja palju muud. Seda on ka lihtne kasutada – välja on toodud ajakulu, raskusaste ja mitme inimesega mängu- harjutusi teha saab.

Üks „Kompassi” harjutustest on näiteks „Pantomiiim”, mille eesmärk on lahata inimõiguste mõistet, arendada kultuurideva- helist suhtlust ja koostööd. Harjutuse käigus etendavad noored seda, mida tähendavad nende jaoks inimõigused. Sõnu ei tohi kasutada, sest etendusest peavad aru saama ka need, kes pärinevad erinevatest kultuuri- dest ja räägivad teist keelt. Harjutuse lõpus saavad pealtvaatajad ja osalejad väljendada inimõiguste kohta oma seisukohti. Hea on veel „Sidemete loomine”, kus noored jagatakse gruppidesse, mis esindavad demo- kraatia nelja osalist: riigiorganid, vabaühen- dused, meedia, kodanikud. Noored peavad mõtlema oma grupi rolli üle ning hiljem gruppidevahelisi sidemeid looma.

Häid mängu, harjutusi ja ringe noorte seas ühiskonna vastu huvi äratamiseks on veelgi. Kõige olulisem on vast panna noored iseseisvalt mõtlema ja julgustada neid kaasa rääkima. Sama oluline on õpetada noori austama mitmekesisust ja arvamuste paljusust. Kusjuures, on hädavajalik kaasata kõiki noori, olenemata nende eripäradest või võimalustest. Poliitika, õigused, valimised, ühiskondlik aktiivsus jmt ei pea olema noorele võõrad. Ühiskondliku osaluse suurendamisel saab just noorsootöö palju kaasa aidata. Mänguliselt ja huvitavalt.

Vaata ka

www.erinoor.ee

Kommentaar

Kai Raku
MTÜ Eesti Erinoorsootöö
Ühing noOR

Tänavused kohalike omavalitsuste valimised on varase- matega võrreldes oluliselt põnevamad, sest valimisiga on langetatud 16. eluaastani. Enam ei ole aega juurelda niivõrd selle üle, kas see otsus on õigustatud või mitte, kuivõrd kasutada seda võimalust, et vaadata kriitiliselt üle senine noorte kaasamispraktika ning mõelda, milline on noorsootöö roll noorte osaluskul- tuuri kujundamisel.

Olen viimased viis aastat tegelenud peamiselt eriva- jadustega noori kaasavate ettevõtmistega ja vaatan noorte osaluskultuuri kujundamist eelkõige selle koge- muse läbi. Organisatsioon, kus praegugi tegev olen, paelus mind uudse lähenemise poolest – kaasata eri võimekusega noori ühistegevustesse, et teineteist pare- mini mõista ja luua koosolemiseks sallivam ühiskond. Erineva tausta ja elukogemusega noorte kaasamine ühistegevustesse oli uudne siis ja on seda ka praegu, sest noorsootöötenu tervise probleemidega noorteni tihti ei jõua. Ei ole just tavaline kohata puudega noori seal, kus käib aktiivne noorte osaluskultuuri kujundamine: noortekes- kused, noortevolikogud, õpilasesindused. Tervise- probleemidega noori on defineerinud pigem nende tervislik seisukord kui see, et nad on noored, kellel on teistega midagi väärtuslikku jagada.

et nad on noored, kellel on teistega midagi väärtuslikku jagada. Oma senise tegevusaja jooksul on meie poole pöördunud mitmed erivajadustega laste vanemad, kes otsivad ruumi, kus nende lapsed võiksid aega veeta endavanuste noor-

tega, et seeläbi arendada sotsiaalseid oskuseid, mis valmistaksid neid paremini ette täiskasvanueluks. Aasta alguses pöördus meie poole ühe Tallinna noortekeskuse noorsootöötaja, kes uuris kas meil on pakkuda huvite- gevust kerge füüsilise ja intellekti puudega vene rahvu- sest noormehele. Paar nädalat hiljem istusid Jevgeni* ja tema ema Maria* meie kontori diivanil ning koos meie vene keelt valdavate vabatahtlikega planeerisime võimalikke tegevusi. Selleks, et osaluskultuuri noorte seas edendada, võiksid teiste tegemistes osaleda ka noortega tegelevad organisatsioonid, et ka erivajadus- tega noorte hääl oleks ühiskonnas rohkem esindatud.

Eesti on eriline paik, sest tööd noortega hinnatakse kõrgelt. Ülikoolis saab omandada magistriraadi noor- sootöö korralduse erialal ning meil on üle Eesti toimiv avatud noortekeskuste võrgustik, mis tähendab, et peaaegu igas Eesti nurgas on keegi, kes mõtleb, kuidas oma kogukonna noortele nõu ja jõuga toeks olla. Meil on ideaalsed eeldused selleks, et jõuda kõikide noor- teni. Jaapani organisatsiooniteoretiku Ikujiro Nonaka

keskseks sõnumiks on, et tulevik on õppivate organi- satsioonide päralt. Tuleviku noorsootöötaja võikski olla interdistsiplinaarselt mõtlev ja suuremale koostööle orienteeritud inimene, kes

hoiab noortekeskuse pidevalt muutuvast vormist, tehes noorte hääl ühiskonnas kuuldavaks ning õpetades samal ajal noori ühiskondlikult mõtlema.

25 — Näited noorte kaasamisest

Kindlasti on Eestis palju asutusi ja organisatsioone, kes kaasavad noori sisuliselt, pakkudes neile võimalust olla osa organisatsioonist ning mõjutada selle käekäiku. Käesolev artikkel esitab vaid mõned näited, kuidas organisatsioonid kaasavad Eestis oma töös ja tegevustes noori, pakkudes neile, kas väljundit või otseseid tegevusi-teenuseid.

Näidetes tuleb juttu sellest, mil moel noori kaasatakse ning mida see on organisatsioonile juurde andnud. Kõikidest vastustest kumab läbi, et noori kaasatakse organisatsiooni jätkusuutlikkuse tagamiseks ja eks see nii ongi – organisatsioonid, millega pealekasvavad põlvned ei suuda end seostada, surevad lihtsalt välja, sest neile ei jätku liikmeid, töötajaid ega vabatahtlikke.

26 — Näited noorte kaasamisest

MTÜ Lastekaitse Liit juures tegutsev noortekogu on loodud selleks, et saada laste ja noorte arvamusi ja ettepanekuid Lastekaitse Liidu tööks ning vahendada neid poliitika-kujundajatele. Sel moel on koondunud grupp noori, kellelt arvamust küsida ning kellega koos laste ja noorte heaolu edendada. Noortekogu loodi 2004. aastal ning läbi aastate on selle teemad, tegevused ja fookused paljuski muutunud. Eeskätt sõltub konkreetne fookus ja tegevus sellest, mida noored ise teha soovivad.

Sõltuvalt tegevuste paljususest ja eriilmelisusest on noortekogu panustamine Lastekaitse Liidu töösse väga mitmetasandiline. Panustatakse arvamuste kujundamise, seaduseelnõude väljatöötamise jmt pigem eestkostelisse, formaalsesse tegevusse. Selle kõrval on ka ürituste, näiteks aastakonverentside planeerimist, korraldamist ja elluviimist. Samuti on noortekogu osalenud mitmetel teiste organisatsioonide korraldatud üritustel ja sündmustel, tehes seal ettekandeid ning tuues sisse laste ja noorte vaadet. Käesoleva aasta jaanuaris esindasid Lastekaitse Liidu noortekogu noored Eestit ÜROs toimunud ÜRO majandus- ja sotsiaalnõukogu noortefoorumil. Samuti on noortekogu töötanud välja lastele suunatud töötoa, levitades nii just endale omasel moel laste kaasamise ja osaluse väärtusi.

Noortekogus on kaasamiseks erinevaid meetodeid. Nii on töötubade, küsimustike, aramusavalduste, ettekannete ja kohtumiste-arutelude kaudu andnud noortekogu oma panuse erinevatesse seaduseelnõudesse (nt alaealisi puudutava töölepinguseaduse muudatuse arutelu). Samuti osalevad noortekogu noored Lastekaitse Liidu üritustel rühmaaruteludes valdkonna ekspertide kõrval, ent ka ettekannetega võrdselt teiste esinejatega. Noortekogu liikmed on planeerinud suvekoole, üritusi, konverentse jmt just endale sobilikul viisil

ja moel. Näiteks, kui noortekogu liikmed tahavad teha ettekande animatsioonina, oleme kavandanud kogu ettekande just sel moel. Noortekogu on ise läbi viinud küsitlusi, et koguda lisaks enda arvamusele ka eakaaslaste mõtteid-ideid.

Et lapsed ja noored saaksid Lastekaitse Liidu töös täisväärtuslikult osaleda, on meie üks eesmärke olnud jagada neile piisavalt informatsiooni, mille põhjal nad saaksid oma arvamuse kujundada. Sellest tulenevalt algab noortekogu kaasamistegevus tavapraselt info otse noorteni viimisega (asutuste külastused, töötoad, arutelud, iseseisev tööuuringute, kodulehtede jm infokanalitega), misjärel saavad noored alles oma arvamust kujundama hakata.

Lastekaitse Liidu põhikirjas on välja toodud, et noortekogu kaudu toetab organisatsioon laste osalust. Selleks töötab Lastekaitse Liidus ka võrgustiku koordinaator, kelle töö üks eesmärke on laste ja noorte kaasamine noortekogu kaudu. Noortekogu koosneb hetkel üheteistkümnest vabatahtlikult noortekogu töösse panustavast Tallinna, Tartu, Jõhvi ja Haanja noorest.

Noortekogu osalemine MTÜ Lastekaitse Liit igapäevatoos on organisatsioonile andnud eeskätt selgust selle kohta, mida lapsed ja noored vajavad ning oluliseks peavad. Vaid nii saabki MTÜ Lastekaitse Liit seista laste ja noorte eest – ikka koos lastega. Kindlasti on see andnud organisatsioonile võimekust ja teadmisi-oskusi, kuidas laste heaks ja koos lastega töötada. Lastekaitse Liidu jaoks on tavapärane, et kui sõnastame riiklike poliitikakujundusotsuste kohta oma seisukohti, pöördume ka noortekogu poole küsimusega, kuidas midagi teha või mil moel noored ise eelistaksid panustada.

Teeme Ära talgupäev kutsub kaasa lööma kõiki vanusegruppe üle kogu Eesti. Kahtlemata on just noorte kaasamine üks tähtsamaid väljakutseid kogu algatuse õnnestumisel. Kui noored võtavad talgutel osalemise ja nende läbiviimise omaks, aitab see edendada aktiivset eluhoiakut ning tervendab kogu ühiskonda. Meie rahvale sajaneid tuttav talgutraditsioon saab seeläbi uut elujõudu ning Teeme Ära mõtteviis püsib ka edaspidi.

Näeme, et talgud on suurepärase võimalus, kuidas ühiskondlikku vastutust praktika toel noorteni viia. See omakorda paneb küsima, kui palju on meil praegu neid noori, kes märkavad, kus võiks käed külge panna, kaaslasid appi kutsuda ja midagi kodukoha jaoks ise ära teha?

Talgupäeva korraldades on oluline, et mõtted ühiseks tegutsemiseks tuleksid igas Eestimaa paigas just oma piirkonna inimestelt. Oma inimestel on kõige selgem arusaam sellest, mida on vaja kodukandis ära teha. Mõeldes noorte kaasamisele, kehtib lihtne põhitõde – noorelt noorele ideed kõnetavad ja motiveerivad. Lahendusena oleme loonud Teeme Ära talgupäeva noortekogude võrgustiku: igas maakonnas tegutseb üks noor, kes levitab talgusõna, innustab ja abistab oma kandi noori talguid korraldama ja nendel osalema.

Need noortekogud oleme oma võrgustikku leidnud, pöördudes noortekeskuste või Teeme Ära maakondlike koordinaatorite poole, kes on osanud soovitada aktiivseid noori. Noortekogud ei vahetu igal aastal, ent vahel tuleb ette, et noortekogu kolib või valib uued kohustused, mille kõrvalt talgutemaatikaga enam tegeleda ei jõua. Siiski, kes kord juba talgulainele saanud, see naljalt enam ei loobu.

Kuna Teeme Ära algatus oma olemuselt rangeid piire ei sea, jõuavad noored tihti meieni ka ise. Noortekogudega suhtlemist korraldab noortekogude koordinaator, kes pidevalt nende tegemistele kätt pulsil hoiab, saadab abistavaid materjale (plakateid, kleepse jm) ning on tugiisikuks uute ideede loomisel. Talgukavade jooksul toimub noortekogudele mitu kokkusaamist, kus kogemusi vahetada ja oma tegemistele innustust koguda.

Kui mõelda, mida on noorte kaasamine Eestile andnud, tulevad kahtlemata meelde näited juba tehtud talgutöödest. Näiteks koristasid ühed noored kooli keldriruumi, et luua bändiruum, teised panid üheskoos noortekeskuse külvitalgutel köögivilju mulda ja kolmandad korrasid kodukoha parki. Sarnaseid noorte korraldatud talgunäiteid leiab igast maakonnast. Nende tegude kaudu on talgutraditsioon andnud noortele harjumuse ja usu, et ka ise saab oma elukeskkonda paremaks ja ägedamaks muuta.

Noorte kaasamine Teeme Ära talgupäeva tegemistesse on üks meie suur missioon, mille nimel igal aastal hea meelega panustame. Talgutegudele on teretulnud iga kool, noorteühendus, laulukoor, spordivõistkond või mõni muu noori ühendav asutus, ühing või klubi. Teeme Ära meeskonna eesmärk ja siht on kõigile kord aastas meelde tuletada, et üheskoos kodukandis mõne talgutöö tegemine loob hea tunde nii endale kui lähikondsetele.

Numbrilisi eesmärke Teeme Ära meeskonnalt noortekogude jaoks pole – iga talgu, millest noored osa võtavad või loovad, toob meile naeratuse näole ja tõestab veel kord, et noored tahavad ja oskavad aktiivsed olla. Mullu osales talgupäeval üle 44 000 eestimaalase, kellest suure osa moodustasid just noored.

SEV

Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik (edaspidi SEV) on pühendunud sotsiaalsete ettevõtete hulga, suutlikkuse ja ühiskondliku mõju suurendamisele. Sotsiaalsed ettevõtted on organisatsioonid, kes teenivad toodete-teenuste müügiga raha mõne selgelt eesmärgistatud ühiskondliku väärtuse loomiseks (näiteks erivajadustega inimeste tööhõive; keskkonnasäästliku tarbimise võimalused).

Esimestel aastatel panustas SEVi meeskond sotsiaalsetele ettevõtetele soodsa tegutsemiskeskonna kujundamise. Praeguseks on teema jõudnud nii Vabariigi Valitsuse tegevuskavasse ja uue riigihangete seaduse eelnõusse kui ka kodanikuühiskonna arengukava ja heaolu arengukava prioriteetide hulka.

SEVi järgmine oluline eesmärk on uute inimeste jõudmine valdkonda. Neist loodame uuenduslike ja mõjusate sotsiaalsete ettevõtete asutajaid, aga ka täiendust tegutsevate eestvedajate ridadesse. Siinkohal näeme noortes väga suurt potentsiaali. Neil jagub meie kogemuse põhjal positiivset energiat, loovust, aga ka hulganisti praktilisi oskuseid.

Noortele osalusvõimaluste loomiseks algatasime koostöös Briti Nõukoguga konkursi Changemakers Academy. See tõi kokku eesti ja vene keelt kõnelevad noored, kellest moodustatud meeskonnad mõtlesid välja ja teostasid turunduskommunikatsiooni lahendusi sotsiaalsetele ettevõtetele (Arengukeskus Avitus, Eesti Pimemassööride Ühing, Hea Hoog, Tagurpidi Lavka, Terve Eesti SA, Uuskasutuskeskus). Samal ajal aitas noortel oma kogemust mõtestada ja sellest teadlikult õppida igale meeskonnale toeks olnud mentor. Programm toimus esimest korda perioodil november 2016 – märts 2017.

Konkursi muutis unikaalseks keskendumine sotsiaalsete ettevõtete olulisimatele turundusprobleemidele, sest noored said ise kogeda, kui edukalt nende endi välja töötatud lahendused praktikas toimivad. Inspiratsiooni andis noortele koostöö juba kogunud maailmamuutjatega, hasarti lisas konkursi formaat. Kahe parimaks tunnustatud lahenduse autorid said sõita auhinnareisile Londonisse tutvuma sealsete sotsiaalsete ettevõtetega.

Veel üks noorte arengut soodustav tugevus oli nimetatud programmi puhul osalejate mitmekesisus. Osalejatest 31 olid eesti- ja 17 venekeelse perekondliku taustaga. Neist moodustusid neljaliikmelised segameeskonnad, kelle mitmekesine koosseis võimaldas turundusprobleemidele loovamaid ja mitmekülgsemaid lahendusi luua.

Mainitud unikaalsed tugevused muutsid Changemakers Academy juba piloothooajal omanäoliseks ja noortele atraktiivseks programmiks. Nimelt kandideeris sügisel programmi 48 kohale 124 noort. Paljud meist tahavad ju maailmamuutjad olla, kuid tihtipeale on raske ise omal käel peale hakata. Vast ka seetõttu oli noorte huvi konkursil osaleda niivõrd suur, et programmis oli võimalik hakata maailma muutma koos kogunud tegijatega.

Changemakers Academy korraldamisega jätkab SEV ka järgmisel hooajal. Samas on programm kasvulavaks ka millelegi palju suuremale. Alates 2017. aasta sügisest hakkame korraldama Sotsiaalse Ettevõtluse Noorteprogrammi, mille eesmärk on hoida noori kogu Eestist sotsiaalse ettevõtluse teema juures aasta ringi.

Noored vajavad innustust, usku nende tegemistesse, et nad saavad millegagi hakkama.

Mustamäe Avatud Noortekeskuses (MANK) on noored kaasatud ürituste korraldamise igasse etappi. Alguses kõrvalt vaadates ja täites lihtsamaid ülesandeid, olles vabatahtlikeks ning hiljem ise juhendaja abiga üritusi korraldades. Anname noortele võimaluse katsetada, kogeda, pöruada ning õppida. Ühise analüüsi tulemusena saadakse kogemus, millega elus edumeelselt edasi minna. Iga kogemus – nii hea, kui halb – analüüsitakse läbi: mis läks hästi, mida

annaks parandada, et järgmisel korral läheks veel paremini. Noored vajavad innustust, usku nende tege-

mistesse, et nad saavad millegagi hakkama. Samuti tahavad noored tähelepanu, et keegi neid kuulaks. Ja kui kuulata, siis üllatavad noored tihti oma heade ideedega.

Noori haarab kaasa individuaalne lähene- mine ning noortelt-noortele info edastamine. Julge pealehakkamine on pool võitu ning noored tulevad suurema hea meelega tegevustesse kaasa, kui nad näevad, et üritust veab hakkaja ning asjast huvitatud noorsootöötaja. Veidike kiiksuga, loovad ideed ning mõtted on atraktiivsed, sest noori tõmbab loominguline lähenemine.

Noorte kaasamine on toonud noortekeskuse igapäevaelu palju rõõmu. Nägemine, kui suure innuga noored uute ideedega lagedale tulevad ning neid ellu tahavad viia, tundub meile kiitusena hästi toimiva noortekeskuse meeskonna töö eest. Kõik, mida me täna teeme, ei pruugi kohe tulemusi anda, kuid tänane töö kannab vilja aastate pärast. Suures plaanis oleme kindlad, et need noored, kellega me täna töötame, on tulevikus aktiivsemad, teotahtelisemad, julgemad ja enesekindlamad. Noori tuleb usaldada ning toetada – nii arendame teadlikke ja laia silmaringiga täiskasvanuid.

Kui räägime laste, noorte ja kultuuri omavahelisest kohtumisest ja vajalikkusest, siis laste ja noorte kultuuriaasta eesmärgi püstitades on üheks inspiratsiooniallikaks briti autori Philip Pullmani kõne, mille ta pidas 2005. aastal, võttes vastu üht maailma olulisimat tunnustust laste- ja noortekirjanduse vallas – Astrid Lindgreni mälestusauhinda ALMA.

Lapsed vajavad kunsti ja lugusid ja luuletusi ja muusikat sama palju, kui nad vajavad armastust, toitu, värsket õhku ja mängu. Mõned inimesed kasvavad üles ilma, et neil oleks olnud ühegi kunstiliigiga kokkupuudet, ning nad elavad head ja väärtuslikku elu, nende kodudes ei ole raamatuid, nad ei hooli palju maalidest ja nad ei näe muusikal mõtet. Aga teised inimesed puutuvad mingis lapsepõlve- või noorusfaasis või isegi vanemas eas kokku millegagi, millest nad pole osanud unistadagi. Ühel päeval kuulevad nad raadiost kedagi luuletust lugemas või mööduvad avatud aknaga majast, kust kostub klaverimängu, või näevad kellegi seinal mõnda maali – ning see annab neile nii tugeva hoobi, et nad tunnevad lausa peapööritust. Miski pole neid selleks ette valmistanud.

Selline tunne on lapsel, kes vajab taolist juhulikkust kohtumist muusika, maalide ja luulega. Ja kui poleks olnud seda juhust, ei oleks nad iial kohtunud ja oleksid võinud kogu elu mööda saata kultuurilises näljatundes seda ise teadmatagi.

Kultuurilise näljatunde tunnused ei ole dramaatilised ega kiired. Neid ei ole lihtne märgata.

Mõned inimesed – head inimesed, abivalmid sõbrad ja asjalikud kodanikud – ei tajugi seda kunagi ning ei tunne sellest ka kuidagi puudust. Kui kõik raamatud, muusika ja maalid kaoksid üleöö, ei märkakski nad seda.

Kuid see nälg on olemas paljudes lastes ja tihti ei saa see rahuldatus, sest sellest ei oldagi iial teadlikud. Paljud lapsed üle maailma tunnevad nälga millegi järele, mis toidab ja hellitab nende hinge moel, mida miski muu ei suuda iial asendada.

Meil on õigus, kui ütleme, et igal lapsel on õigus toidule ja eluasemele, haridusele ja arstiabile, see loetelu jätkub. Me peame mõistma, et igal lapsel on õigus ka kultuurikogemusele. Me peame täielikult aru saama, et ilma lugude, luule, maalide ja muusikata jäävad lapsed nälga.

(Pulman, 2005)

Laste ja noorte kultuuriaasta innustab ise looma ja koos tegutsema

Ka laste ja noorte kultuuriaasta lähtub ideest, et samamoodi, nagu iga laps vajab kodu, armastavat peret ja head toitu, vajab ta ka elamusi. Neid elamusi võib pakkuda nii isetegemine – pildi joonistamine, luuletuse kirjutamine, laulmine, pillimäng, tants – kui ka teiste tehtu kogemine ja sellest saadud emotsioonid. Lapsepõlv on parim aeg puutuda kokku kõikvõimaliku kultuuriga, siis on aega ja indu ääri-veeri tundma õppida muusikat, kunsti, kirjandust või mida tahes muud. Sellest omakorda võib sündida midagi suurt. Kindlasti aga õpetavad lapsepõlves saadud kogemused kultuuri armastama ja ehk innustab see ühel või teisel moel looma ka siis, kui väikestest on saanud suured.

Laste ja noorte kultuuriaastal on lastele ja noortele mõeldud ning ka endi korraldatud sündmused ja tegemised erilise tähelepanu all. Soovime Eesti Vabariiki 100 eel pöörata pilgu just nende ärksate hingede, mõtlejate ja loojate poole, kelle nägu on tuleviku Eesti. Oluline on süstida neisse tunnet, et nende mõtted, looming, arvamused ja teod lähevad korda ning et neil on võimalus Eesti elu kujundamises varakult osaleda. Loodame, et sel aastal ületavad laste ja noorte tegemised tavapärasest tihedamini uudiskünnise ning püüame ka ise sellele kaasa aidata.

Laste ja noorte kultuuriaasta „Mina ka!”

Laste ja noorte kultuuriaasta 2017 eesmärk on väärtustada last ja noort kui kultuuriloojat ning -publikut. Kasvatades uut põlvkonda kultuurist puudutatud inimesi, võib uskuda, et meie järjepidev ja rikkalik kultuurielu kandub nende kaudu edasi. Laste ja noorte kultuuriaasta tunnuslause „Mina ka!”, mis paljudele seostub esmalt ühe toredate lastelauluga, on mõnes mõttes meeldetuletus, et ärge jätke lapsi kõrvale, vaid kuulake ja märgake neid, kaasake neid oma tegemistesse ning andke neile võimalus ise teha ja luua. Teema-aasta märksõnad **iseolemine** ja **koostegemine** toetavad lapse ja noore iseomast arengut ja erilist ning innustavad ka koos tegutsema – ühiselt saab korda saata suuri asju ning jagatud emotsioonid ja mälestused liidavad ja loovad uusi sõprus-suhteid.

Laste ja noorte kultuuriaasta on meie kõigi nägu ja tegu. Kultuuriaasta suures plaanis isetekkelisse programmi oleme püüdnud kaasa tõmmata võimalikult palju kultuurivaldkondi ning andnud neile vabad käed, kuidas lapsi ja noori oma tegemistega siduda. Täpse fookuse paneb paika igauks ise. Suurepäraseks näiteks on linnafestival Tallinn Music Week, mis esimest korda tuli tänava välja just lastele ja noortele suunatud programmiga. Samuti on Arvamusfestival sel aastal esimest korda kogumas laste ideid festivali arutelude korraldamiseks. Meie, suured, võime ju oletada, mille üle 5.–7. klasside lapsed pead vaevavad, ent kõige täpsemalt oskavad seda sõnastada ning endale meelepärased esinejad valida nemad

ise. Nii puutuvad lapsed varakult kokku hea arutelukultuuriga, mis kahtlemata on väärtus omaette. Laste ja noorte kultuuriaasta haridusprogramm viib Arhitektuurikooli koostöös algatusega Tagasi Kooli arhitektid koolidesse üle Eesti, et praktilistes töötubades jagada gümnasistidega mõtteid ruumikultuurist. See on miski, millega meie kooliprogramm veel süvitsi ei tegele. Inspiratsiooni tulevikuks võivad noored leida ka Elamusaasta kohtumistest oma ala professionaalide-entusiastidega.

Loomulikult on selle aasta üheks tähtsündmuseks XII noorte laulu- ja tantsupidu, mis toob kokku kümneid tuhandeid noori üle maa. Seekordne pidu on eriline sellepärast, et esimest korda on kõik peolised sündinud vabas Eestis. Läbi aastakümnete kandunud vaimus on aluseks ühele kõige olulisemale väärtusele – põlvkondlikule järjepidevusele, kultuuripärandi edasikandmisele. Laulu- ja tantsupidu kõige suurema ja mitmekesisema publikuga kultuuri- ja rahvaüritusena Eestis kõnetab ühtviisi nii noori kui vanu. Kui peole on minemas oma pere laps, siis elab sellele kaasa nii tema väike öde kui vanaisa, väiksemates kohtades ka kogu küla. See kõik kokku ongi iseolemine ja koostegemine, suurtelt väikestele ja väikestelt suurtele edasikandmine. See ongi ju tegelikult see, mis meid edasi viib.

Kuidas kultuuriaastas kaasa lüüa?

Osalemise võimalusi on mitmeid. Neist üks on teema-aasta kodulehe www.minaka.ee kultuurikalender, kuhu kutsume lisama kõiki laste ja noortega seotud ettevõtmisi. Teema-aasta kodulehelt saab alla laadida ka plakateid, logosid ja visuaale, et ilmestada sellega oma sihtgrupile suunatud ettevõtmisi. Mitmel pool on seda juba ka edukalt tehtud, kasutades kultuuriaasta elemente laste- ja noorteürituste plakatite, flaierite, diplomite, piletite jmt kujunduses. Teema-aasta näebki oma peamist rolli tööriistade looja ja väärtuste sõnastajana, sest programmi luuakse suuresti paikades kohapeal.

Nagu iga teema-aasta puhul, on ka laste ja noorte kultuuriaastaga seotud kaasava rahastuse meede. Ideekonkursi „50 ideed“ esimesse taotlusvoorust laekus ligi 120 ideed ning toetuse sai 37 eriilmelist projekti – Paide noored koguvad armastuskirju ja esinevad ootamatutes kohtades, Kohtla-Järve noored paigaldavad linna kiiged, mitmed suured kultuurfestivalid on lapsed ja noored eraldi tähelepanu alla võtnud, meieni jõudis ka mitmeid kogukonda ja linnaruumi värskendavaid ideid – üllatavate ideede spekter on väga lai! Asja mõte on anda hoogu just sellistele ideedele, mis laste ja noorte enda arvates ja neile kordamineval moel kodupaiga kultuurielu rikastavad.

Laste Vabariik – tihedas koostöös noorsootajatega

Laste ja noorte kultuuriaasta eestvedamisel tuuritab sel suvel Laste Vabariik, mis viib lastele kultuurielamus üle Eesti. Laste Vabariik sündis Lastekirjanduse Keskuse ja EV100 koostöös eesmärgiga võimaldada lastele (sihtgrupp on eelkõige kuni 12-aastased lapsed ja nende pered) kvaliteetset, inspireerivat ning väärtuspõhist kultuurikogemust. Laste Vabariigi kaudu jõuab Eesti 100. sünnipäevapidu erinevate paikade lasteni ning pakub neile võimaluse olla nii kultuuripublikuks kui ka -tegijaks.

Laste Vabariigi päeva üks osa on Eesti 100. sünnipäeva teemaline humoorikas ja helge teatritükk. Teine osa on labürint-mänguala, kus lapsed saavad piiluda Eesti maa alla ja merepõhja, heita pilgu taevasse ja loodusesse jpm. Mänguala on sündinud koostöös partnerasutustega – muuseumite, elamuskeskuste, raamatukogude, teatrite ja teistega, kes igapäevaselt lastega tegelevad. Mänguala on elektrivaba, et hoida isekogemise ehedust ja mõnes mõttes ka sidet varasemate aegade Eesti lastega, kel nutitelefone ja ekraane kasutada polnud. Kolmanda osa Laste Vabariigist moodustavad eriilmelised töötoad, kus lapsed saavad ise tegutseda ja luua. Ajal, mis Laste Vabariigi laval parajasti etendust ei mängita, on väga oodatud kohalike laste ja noorte etteasted. Nii saab iga laps ka ise omal moel Laste Vabariigi nägu kujundada. Laste- ja noorteprogramm on usaldatud täielikult kohalike koordinaatorite – noorsootajate kätte.

Laste Vabariigi sihtkohtade koordinaatorid ongi peaausjalikult noorsootajad, kelleni jõudsimine Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse kaudu. Lähtusime põhimõttest, et noortekeskused tunnevad oma kogukonna last ja noort kõige paremini ning teavad, mis neile huvi pakub. Noortekeskuses töötavad inimesed on kogukondlikult aktiivsed ja nende missiooniks on laste ja noorte elu mitmekesisemaks muutmise. Tundsimine, et meil on palju kokkupuutekohti. Nüüd oleme veendunud, et läksime ainuõiget teed.

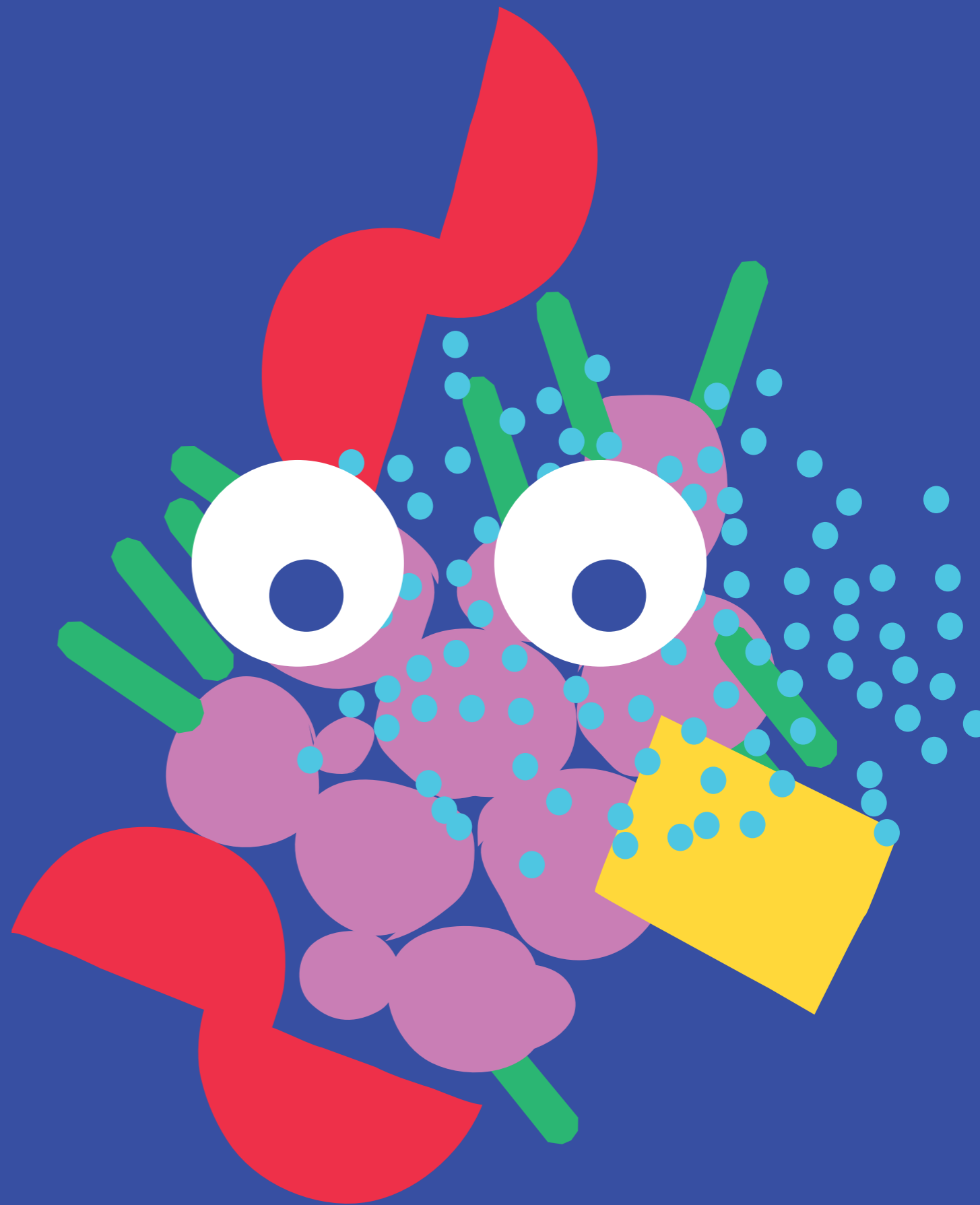
Laste Vabariigi sihtkohtade koordinaatorid ongi peaausjalikult noorsootajad, kelleni jõudsimine Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse kaudu. Lähtusime põhimõttest, et noortekeskused tunnevad oma kogukonna last ja noort kõige paremini ning teavad, mis neile huvi pakub.

Laste Vabariigi tuuri ette valmistades oleme kohanud kõikjal Eestis suurepäraseid inimesi, kellega koos Laste Vabariiki üles ehitame, kes on meile asendamatuks partneriks sobiva paiga leidmisest kohalike laste esinemisprogrammi kokkupanemiseni. Niisuguste inimestega on suur lust ja rõõm suvele vastu minna!

Laste Vabariik alustab 25. mail Põltsamaalt ning lõpetab tuuri 8. septembril Savernas – suve jooksul jõuame kõikidesse maakondadesse ning Laste Vabariik ehitatakse üles pea 60 korda. Laste Vabariigis osalemine on tasuta ning kõik kuni 12-aastased lapsed saavad ka Laste Vabariigi passi, mis annab soodustingimustel või päris prii pääsme paljudesse Eesti muuseumidesse ja elamuskeskustesse 2018. aastani. Me väga loodame, et lapsed nendesse paikadesse tänu sellele ka rohkem jõuavad.

ALLIKAD

Pulman, P. (2005) Kõne ALMA auhinna vastuvõtmisel. <http://www.alma.se/en/About-the-award/ALMA-10-years/Philip-Pullman/> (09.04.2017)

Helen Talalaev
Kogukonnapraktika koordinaator,
vabauhenduste liit EMSL

www.heakodanik.ee/kogukonnapraktika

Kuidas kogukonna- praktika noortele isetegevemist võimaldab

PROGRAMMI ELLUVIIMIST RAHASTATAKSE
HARIDUS- JA TEADUSMINISTRI KINNITATUD
NING EESTI NOORSOOTÖÖ Keskuse poolt
ELLUVIIDAVA ESF KAASRAHASTATUD PROGRAMMI
"TÕRJUTUSRIKIS NOORTE KAASAMINE JA
NOORTE TÕRJOIVALEMIDUSE PARANDAMINE"
KIRJELDATUD TEGEVUSTE RAAMES.

Muutuvas ühiskonnas on vaja, et üha rohkem noori oskaks ühiskonna puudujääke märgata, ise muutusi ellu viia ja neile sobivat maailma luua. Kogukonnapraktika programiga liitunud koolides proovivad noored kätt mõnes vabauhenduses (ehk mittetulundusühingus või sihtasutuses) ise päriselt asju ära tehes.

Sel õppeaastal osales programmis 19 kooli üle Eesti. Praktikalt uut arusaamist või oskusi saanud noored kõnelevad kogemustest õhinaga ning tunnistavad, et kohtusid maailmaga, millest neil enne aimugi polnud.

Kuidas noored vabauhenduste töös kaasa löid?

Noortele on ette antud valik oma piirkonna vabauhendustest, mille hulgast nad valivad endale sobiva praktikakoha. Nad lepivad praktikajuhendajatega ise kokku, milliste tegevustega nad vabauhenduses kaasa löövad.

Näiteks Anette Rapla Vesiroosi Gümnaasiumi 12. klassist oli praktikal heategevuslikus organisatsioonis Saagu Valgus, mis jagab annetustest saadud esemed edasi abivajajatele ning toetab laste huvitegevust. Anette aitas annetatud rõivaid sorteerida, et valida välja,

millised riided lähevad jagamiseks, millised müüki ja millised pole enam kasutuskõlblikud. Eesti Tsõliakia Seltsi viis oma mõtted ja abikäe Rakvere Gümnaasiumi õpilane Maria, kes uuris praktika ajal Lääne-Virumaa lasteaedade ja koolide võimalusi gluteeni- vaba toidu pakkumisel.

Maarja, Krisli ja Mari Tarvastu Gümnaasiumist otsustasid võtta ette pikad bussisõidud Tartusse, et olla praktikal Tartu Lasteturvakodus. Neid võeti soojalt vastu ning nende ülesandeks sai lastele liikumisvõimaluste pakkumine. Selleks tegid nad lastega tantsuringi ja said kohe ka kutse esinema turvakodu 25. aastapäeval. Lisaks aitasid nad sisustada erivajadustega laste koolivaheaga, mis nõudis neilt hoopis teistmoodi lähenemist kui ülejäänud õpilastega tegelemine.

Lääne-Virumaa vabauhenduste konverentsi „Teen, sest hoolin“ aitas korraldada Liisa Rakvere Gümnaasiumist, kui ta oli praktikal Lääne-Viru Arenduskeskuses. Koos praktikajuhendaja ja teiste praktikantidega arutasid nad enne konverentsi, kuidas oleks võimalik üritust kõige tõhusamalt ja edukamalt korraldada. Liisa ülesandeks sai kirjutada kokkuvõtted konverentsi ettekannetest, nii sai ta tegelda sellega, mis talle enim huvi pakub – kirjutamisega.

Hoopis omalaadse kogemuse said Ülenurme Gümnaasiumi õpilased Darja, Lisanne, Egert, Kaimar, Gerli ja Moonika, kui nad mõtlesid MTÜs Önnemaa välja heategevusalgatuse „Valgus südamesse“. Nad panid piparkookidest ja isetehtud küünlajalgadest kokku jõululingid Ülenurme valla üksinda elavatele inimestele, kes olid ehk isolatsiooni jäänud. Nad läksid neile külla, viisid kingituse, ajasid juttu ja kuulasid lugusid nende elust. Neile ulatasid abikäe koolikaaslased Kaido, Karl-Clemet ja Ragnar ning Annelinna Gümnaasiumi praktikandid Veronika, Olga, Anna, Anastassia, Nastasi ja Jekaterina, kes olid samal ajal praktikal Toidupangas ja panid kokku toidupaki ka neile 20le, kes said jõululingi ja külaskäigu osaliseks.

Mida praktika noortele andis?

Kõik praktikal käinud õpilased tundsid rõõmu, et said head teha ja kellegi päeva paremaks muuta. Kuigi alguses võis neile tunduda, et tegemist on tüütu lisakohustusega, siis tegevuse käigus aitasid avatud suhtumine ja toetavad praktikajuhendajad leida häid lahendusi, kuidas valitud orga-

nisatsiooni juures midagi kasulikku ära teha. Anette sai juhendajaga kõneldes aru, et vabauhendused ongi need, mis

aitavad siis, kui riik mingisugust abi pakkuda ei suuda. Maria jõudis arusaamisele, kui palju saab vabatahtlikuna ära teha, kui vaid on julgust pihta hakata. Maarja, Krisli ja Mari tundsid suurt rõõmu, et said kaasa aidata ühe olulise probleemi lahendamisele, ja mõistavad nüüd paremini, mis on kodanikuühiskonna roll eri probleemide lahendamisel. Liisa kohtus konverentsil inimestega, kellega ta muidu poleks kunagi kohtunud, ja kuulis lugusid MTÜde tegevusest, millest ta varem midagi ei teadnud. Algatuse „Valgus südamesse“ noored õppisid, mida nemad kodanikena saavad ära teha, et enda lähedal elavate üksikute inimeste ellu rõõmu tuua. Noored hindasid võimalust kedagi aidata ja rõõmustasid hea tunde üle, mida aitamine annab.

Miks õpetajad programmiga liituvad?

Programmiga liitunud õpetajad leiavad, et kogukonnapraktika annab noorte jaoks koolis omandatud teooriale praktilise sisu ja käegakatsutavuse. Heli Kirsi, kogukonnapraktikaga esimeste hulgas alustanud Rakvere Gümnaasiumi ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja selgitas, et kogukonnapraktika kui ühiskonnaõpetuse loomulik osa mõjutab ennekõike õpilaste väärtusi ja hoiakuid, nagu isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus, säästev eluviis, elukestev õpe, seaduslikkus. Kuna programmis osalemine viib gümnaasiuminoored otse kodanikuühiskonna südamesse, siis aitavad nad nõnda noortel uusi vaatevälju avada ja julgustavad õpilasi midagi ka päriselt ise ette võtma.

Anette sai juhendajaga kõneldes aru, et vabauhendused ongi need, mis aitavad siis, kui riik mingisugust abi pakkuda ei suuda.

Kogukond on ju koht, kus me kõik iga päev aega veedame. Järjest enam lisandub erinevaid kogukondlikke tegevusi, mida elanikele pakutakse, olgu nendeks siis hoovikohvikud, laadad või ühistegevused. Kindlasti on oluline kaasata erinevaid sidusgruuppe, et haaratud oleksid nii eakad kui ka noored, muuhulgas noored, kes enamasti kõrvale tõrjutakse – riskikäitumisega noored. Uute seaduste valguses liigutakse üha enam sinna poole, et kui noor saab hakkama mõne õigusrikkumisega, siis tuleb tal see ka heastada. Seni on alaealiste komisjonides rakendatud üldkasulikke tööd, mis enamasti tähendab, et noor pannakse pesema seinu-põrandaid, kuid puudub

inimene, kes temaga suhtleks, ning tegelikkuses jääb „õppetund” saamata. Suund võiks olla just sinna poole, et igale noorele lähenetakse individuaalselt, püütakse leida temas peituvad oskused ja kired, millele toetudes saaks ta kogukonnale midagi head teha. Just nii nagu käesolevas kogukonnapraktikas. Mitmetes riikides toimivad kogukondlikud algatused väga hästi. Mida annab selline osalemine noortele, eriti riskikäitumisega noortele? Paljud noored sageli ei teagi, mis toimub nende kõrval, sest neil puudub isiklik kokkupuude. Nad ei tea, mida tähendab, kui oled eakas ja ei ole lähedasi ning puudub inimene, kellega rääkida. Nad ei kujuta ette, mida tunneb laps, kellel ei ole õhtul süüa ega voodit, kuhu magama heita. Kogukonnapraktika raames on võimalik avardada noorte silmaringi, panna neid märkama ja HOOLIMA. Kindlasti on see protsess vastastikune, võivad kõik osapooled. Muuhulgas annab saadud kogemus kindlasti oskuse aega planeerida ning kokkulepetest kinni pidada, mis on noorele tulevikuks väga vajalikud.

Eestis on juba mitu noortekeskust, kes on EMP toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored” raames osalenud Eesti ANK projekti „Murdepunkt”, milles on saanud koos grupi riskikäitumisega noortega just taolisi algatusi kavandada ja ellu viia. Kindlasti on sellel oma mõju ning rakendamine võiks olla veelgi ulatuslikum.

Loodan, et see ei jää pelgalt projektipõhiseks tegevuseks, nagu meil Eestis kipub olema – projekt lõppeb ja tegevused ei jätku –, vaid jätkusuutlik algatus, mis aina laieneb, kaasates üha enam noori.

Uute seaduste valguses liigutakse üha enam sinna poole, et kui noor saab hakkama mõne õigusrikkumisega, siis tuleb tal see ka heastada.

Noored hindavad enim seda, kui neil on lastud asju ise teha ja otsustada, kuid pakutakse samal ajal ka tuge, et raskustest koos üle saada. Nõnda õpivad nad oma kogemustest kõige rohkem. Ka noorsootöös saab just sellest kõige enam eeskuju võtta – luua noortele tingimused ja võimalused, kus nad ise saavad endale sobivaid lahendusi otsida ja ellu viia. Olgu selleks siis lihtsalt mõne ürituse korraldamine või lausa suurema projekti ettevalmistus, planeerimine ja koostamine. Noortekeskused on oodatud kogukonnapraktika programmiga liituma, et oma kogukonna noortele rohkem võimalusi pakkuda ja neid oma tegevustesse kaasata. Kel tekkis programmi vastu suurem huvi, see leiab rohkem infot ja kontaktid meie kodulehelt www.heakodanik.ee/kogukonnapraktika.

Kogukonnapraktika annab noortele väärt töökogemuse, mida oma elulookirjeldusse lisada. Vahvad edulood kõnelevad, kuidas mõni noor on pärast praktikat vabähen-dusse tööle jäänudki või kuidas teine on leidnud soovitud töö mõnes ettevõttes tänu sellele, et ta elulookirjelduses oli välja toodud praktika ajal saadud töökogemus. Samuti võib kogukonnapraktika avada noortes uusi külgi. Viljandi Gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse õpetaja Juhan-Mart Salumäe rääkis oma üllatusest selle üle, kui kolm noormeest otsustasid omal algatusel teha lastele mängude päeva, kuigi seni polnud nad näidanud üles ühtegi märki sellest, et nad midagi sellist võiksid korraldada.

Kuidas noortekeskused programmis kaasa löövad?

Ka mitmed noortekeskused on mitme aasta vältel kogukonnapraktikante vastu võtnud ja neile isetegemise võimalusi loonud, teiste

seas näiteks Haljala Noortekeskus ja Tarvastu Noortekeskus. Samuti ülalmainitud MTÜ Önnemaa, mis ühendab Ülenurme Pere- ja Noortekeskust ning Tõrvandi

Pere- ja Noortekeskust. Kogukonnapraktikal ja avatud noorsootööl on mitmeid ühiseid jooni, olulisemaks neist vast noorte isetegemiseks võimaluste loomine, ühiskonnas toimetuleku toetamine ja eluks vajalike kogemuste saamine. Praktika noortekeskuses on avanud silmi ja aidanud mõista, millise erialaga võiks tulevikus tegelda ja kuhu oma energiat edaspidi suunata.

Kogukonnapraktikal ja avatud noorsootööl on mitmeid ühiseid jooni, olulisemaks neist vast noorte isetegemiseks võimaluste loomine, ühiskonnas toimetuleku toetamine ja eluks vajalike kogemuste saamine.

E-demokraatia – mis see on?

Eesti on e-teenuste poolest tuntud üle kogu maailma. Kommunikatsioonipakettides esinevad sageli sellised *sound bite*'id nagu „maksud viie minutiga”, „digiresept” ja „kolmandik valijaist hääletab elektrooniliselt”. Kui esimesed kaks on näited e-teenustest, siis e-hääletamine on näide e-demokraatiast. Jah, e-teenused ja e-demokraatia ei ole päris üks ja sama asi ning on oluline õppida neil kahel vahet tegema. Väga sageli kõneldakse Eestis just eeskujulikest e-teenustest, unustades sealjuures, et mujal maailmas on mitmed riigid Eestist kaugemale ette jõudmas ning seda just e-demokraatia valdkonnas. Paljudes riikides on võimalik otse seadusloome protsessis osaleda ning mitmel pool tegutsevad vabühendused, kes on võidelnud välja vabaandmed paljude protsesside kohta, mis seonduvad valitsemise ning avaliku sektoriga. Nii vahetu osalemine kui avaliku sektori läbipaistvus on lahutamatud osad avatud valitsemise praktikast. Siin on Eestil veel üht-teist õppida.

Väga sageli kõneldakse Eestis just eeskujulikest e-teenustest, unustades sealjuures, et mujal maailmas on mitmed riigid Eestist kaugemale ette jõudmas ning seda just e-demokraatia valdkonnas.

Rahvaalgatus.ee on portaal, kus kodanikud saavad realiseerida kollektiivsete märgukirjade õigust, algatades riikliku haardega poliitilisi arutelusid. Portaali võimaldab kujundada ühist seisukohta ning annab kodanikele võimaluse kinnitada avaldusele toetust digitaalse allkirjaga, mis on muuseas juriidiliselt siduv. *Rahvaalgatus.ee* kasutab mootorina CitizenOS-i avatud koodi. *CitizenOS.com* on eestlaste loodud digitaalne keskkond, kus saab kogukondlikul tasandil arutleda ühiselt oluliste teemade üle ning ühtlasi

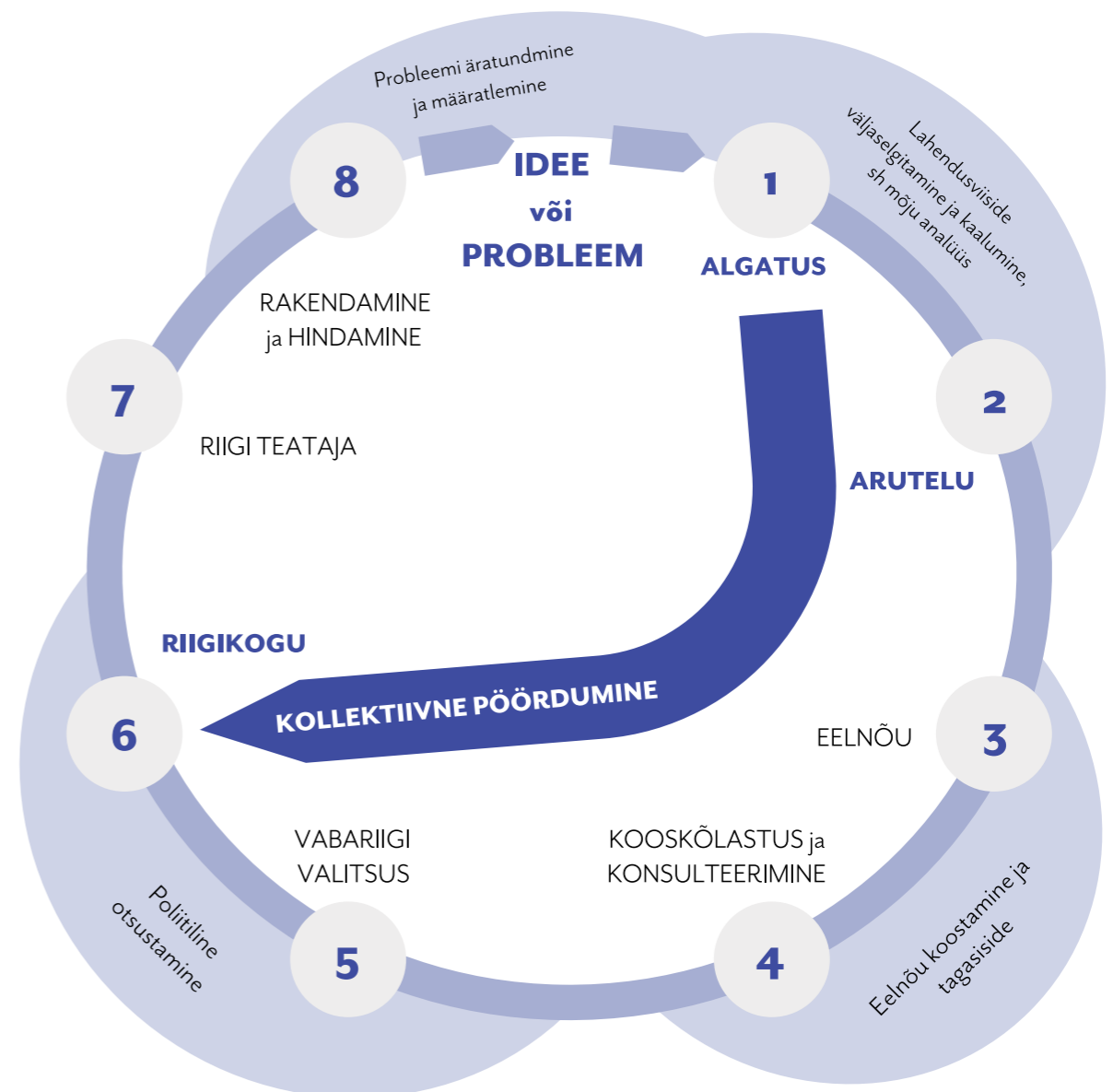
võimaldab portaali katsetada erinevate hääletamismeetoditega, mh ka valgdemokraatia (*liquid democracy*) põhimõtetega. CitizenOS on suurepärase keskkond, kus harjutada demokraatlikku arutlemist ning hääletamist ükskõik, millisel tasandil, olgu selleks kool, kogukond või korporatsioon. Selleks, et Eesti 2.0 hõlmaks ka demokraatlike väärtusi, pole palju vaja – tehnilised võimalused on juba praegu olemas. Nüüd on vaja vaid seda, et me ise asuksime kodanike ja kogukonnaliikmetena oma õigusi ja võimalusi teostama.

Kollektiivsete pöördumiste õigus ja rahvaalgatusveeb

Jah – kui Eesti elanikul on hea idee, siis võib see seaduseks saada. Kõigepealt lühidalt sellest, kuidas selline õigus tekkis.

Rahvaalgatusveeb sündis Rahvakogu protsessi tulemusel. Rahvakogu toimus 2013. aastal. Seal said alguse mitmed mõtted, kuidas Eestis valitsemist paremaks muuta.

Üks nendest sai seaduseks, mille tulemusel on juba 2014. aastast Eesti elanikel õigus oma ettepanek 1000 allkirjaga Riigikokku saata. Tekkis sinine joon keset õigusloome protsessi, mis rahva hääle otse parlamenti viib (*vt joonis 1*).

Möödus veel kaks aastat ning eelmise aastal sündis rahvaalgatusveeb, kus seda kõike saab teha digitaalselt, paberil allkirju kogumata. Paberil võib endiselt ka koguda – paber- ja digiallkirjad on seaduse ees võrdsed.

Seda õigust teatakse nii vähe, et siiani võib meediast lugeda, kuidas isegi mõni valitsuse liige ikka veel selle õiguse loomisest räägib. Loodan, et nüüd näevad kõik lugejad, kes üht või teistpidi on seotud kodanikuhariduse andmisega, seda harimata põldu!

Selleks, et ettepanekut kokku panna ja oma toetust avaldada ei pea olema täisealine! Kirja lähevad kõik vähemalt 16-aastaste elanike hääled.

Kuigi on tore rääkida, et nii ja nii palju seaduseid on muudetud, tuleb sageli välja, et ideed saab teostada ka teistel viisidel. Nuputamegi siin kõik koos, kuidas näidata välja ja mõõta seda, kui probleem on saanud teistsuguse lahenduse. Kui on kokku tulnud palju inimesi ning selle lihtsalt isekesis koos ära lahendanud. Ja nad on kokku saanud tänu rahvaalgatusveebis toimunud kampaaniale, mis on andnud neile selge ühise eesmärgi, mille nimel pingutada. Kuidas seda mõõta ja välja näidata?

Kõikide algatuste tulemusel on midagi juhtunud. Need on palju tähelepanu saanud, üleriigilisse meediasse välja jõudnud ja kaks neist on isegi seaduse osaks saanud ning Riigi Teatajas avaldatud.

Portaali sünniaasta on olnud väga põnev aasta, kus on tulnud palju tööd teha esimeste algatustega. Oleme saatnud Riigikokku peaaegu 17 000 allkirja. See on Eesti riigi kohta väga suur arv!

Meie nutipölvkond ei räägi ühiskondlikes probleemides kaasa ja ei oska digiallkirjastada!

Meie esimesed algatajad on kogenud kampaaniakorraldajad. Täpselt need, kellelt võiski oodata, et nad esimesena uut võimalust proovivad. Meil oli väga hea meel, et portaali hakati kasutama, kuid meie unistused on palju suuremad. Me soovime, et rahvaalgatusveebist saaks koht, kus käib elav ideede vahetus – kus on võimalik näha erinevaid arvamusi ja kus sündinud ideed aitavad jõuda järgmise sammu, tegudeni.

Selleks, et erinevad arvamused kokku saaksid, on vaja erinevatele ühiskonnagrupidetele näidata, et selline koht on olemas. Seepärast oleme 2016. aasta sügisest alates otsinud võimalust, et ergutada just noori oma mõtteid avaldama. Ei usu, et noortel ideid ei ole! Näiteks uurisime, kuidas toimuvad osaluskohtumised. Ühel päeval oli kokku tulnud väga suur hulk inimesi, kes arutasid elavalt tõsiste küsimuste üle. Sooviksime väga, et kokkuvõtted sellistest aruteludest jõuaksid rahvaalgatusveebi. Miks? Selleks, et nendele ideedele saaks toetust koguda ning kui ideel on piisavalt toetust, siis tulevad ka tegijad, kes asja kätte võtavad ja ära teevad.

Sisuka ja põneva arutelu kokkuvõtted jäävad meil liiga tihti kuhugi veebi tahnurka, kust keegi ei oska neid otsida.

Selleks, et ettepanekut kokku panna ja oma toetust avaldada ei pea olema täisealine! Kirja lähevad kõik vähemalt 16-aastaste elanike hääled.

Kas Sina oskad digiallkirjastada?

Oleme teada saanud ühe väga üllatava tõsiasi. Tegelikult ei ole see mingi uudis, sest ülikoolides on seda ammu uuritud, kuid siiski väärrib eraldi rõhutamist – meie nutipölvkond ei räägi ühiskondlikes probleemides kaasa ja ei oska digiallkirjastada!

Inimesed digiallkirjastavad meil esimest korda midagi ülikooliga seotult või tuludeklaratsioonini. Õnneks mõned e-koolid kasutavad ka ID-kaardiga sisselogimist, muidu oleks pilt päris kurb.

Siin ei oskagi muud öelda, kui lihtsalt – mine otsi oma paroolid välja ja allkirjasta midagi! Katseta! Rahvaalgatusveebis on proovimisrubriik, kus kõik saavad kontrollida, kas nende süsteemid töötavad. Muide ID-kaardiga digiallkirjastamine sageli ei tööta, sest inimestel on arvutites vananenud operatsioonisüsteemid või mõned muud rivist väljas tarkvarajupid. Mobiil-ID on selles mõttes palju töökindlam.

Lisaks rahvaalgatusveebile on võimalik juba eeloleval sügisel nüüd suisa 16-aastaselt kohalike omavalitsuste valimistel e-hääletada. Ära maga võimalust maha, päev enne valimisi on liiga hilja avastada, et sertifikaadid ei kehti!

Uue eakuse rahvakogust ehk mida tuleks praegu teha selleks, et meil oleks vanana hea olla

Kui Sul endal kohe ideid ei ole, siis tea, et rahvaalgatusveebi kasutatakse ka uue eakuse rahvakogu ideede kogumiseks, edasiarendamise ja neile toetuse kogumiseks. Selleks on rahvaalgatusveebis loodud alamleht uuseakus.rahvaalgatus.ee. Uue eakuse rahvakogu eesmärk on koguda ideid, kuidas inimesed tulevikus võimalikult kaua ja õnnelikult töötaksid, õpiksid ja elaksid. See on ideaalne jätk elamisele rahvakogule.

Eesti Koostöö Kogu koordineeritava Pension 2050 programmi luues analüüsime pikalt, kuidas oleks kõige mõistlikum programm üles ehitada nii, et inimesed hakkaksid oma eakapõlve peale mõtlema ja tunnetaksid ise ennast protsessi osana. Kuniks saime aru, et isikliku vastutuse suurenemise võti pole pelgalt selles, et kõik võiksid oma elu (sh eakapõlve) kujundada ise, vaid ka selles, et anda inimestele võimalus kujundada muu hulgas vanemaealiste poliitikat. Vabariigi Valitsus on algatanud riikliku pensioni süsteemi reformi, mille eesmärk on tõsta ka vanaduspensioniga, mis tähendab, et me kõik peame töötama kauem. Kuidas seda teha, mida tuleks selleks riiklikult ja ühiskondlikult muuta, ongi uue eakuse rahvakogu eesmärk.

Artikli ilmumise ajaks on uue eakuse rahvakogu ideekorje juba lõppenud, kuid otsedemokraatia sugugi mitte. Nimelt saab alates maist-juunist anda kõikidele headele ideedele oma toetusallkirja. Jah, ka uue eakuse rahvakogu raames kasutame võimalust, et iga vähemalt 1000 allkirja saanud idee jõuab parlamenti arutlusele.

Seetõttu tasub pilku peal hoida nii rahvaalgatusveebil kui ka selle väikesel vennal uuseakus.rahvaalgatus.ee.

Mis imeloom see (noorte) kaasamine on?

Tänavune aasta on Eesti jaoks tähendusrikas. Lisaks sellele, et Eesti on aasta teises pooles Euroopa Liidu eesistujariik, on sügisel tulemas ka kohalike omavalitsuste valimised. Sel aastal on valimised eriti tähtsal kohal, sest 16- ja 17aastastel noortel on esimest korda õigus anda oma hääl, mis aitab kujundada valimisharjumusi juba varasemas eas. Kui me ootame noortelt teadlikke otsuseid ning soovime valmistada neid ette uuteks kogemusteks, on vaja mõjutajatel teha omavahel rohkem koostööd. See kehtib nii kohaliku kui ka riikliku tasandi kohta. Peame tagama parema infoliikuvuse ning edendama noorte kodanikuharidust.

Kohalik tasand, noortevolikogud ja kaasamine

Et edendada kodanikuharidust kohalikul tasandil, on üheks lüliks noortekogud ja -volikogud. Selleks, et noorest saaks aktiivne kodanik, peab tal olema juba varases eas võimalus enda elu puudutavaid otsuseid sobivas vormis mõjutada ning saada tulemuslikke osaluskogemusi (*ENLi noortepoliitika platvorm, 2016*). Olen ise olnud mitu aastat noortevolikogu liige ja seda juhtinud ning tean, kui palju võib osalemine sellises

otsustuskogus avardada maailmapilti eelkõige kohalikul tasandil, suurendada kontaktipagasit ning tõsta julgust otsustusprotsessides kaasa rääkida. Lisaks tõsiasi, et noorel on võimalik kohaliku tasandi volikogu või linnavalitsuse ametnikega suhelda, olles praktiliselt samal tasandil, on väärtus, mida ei saa jätta kohaliku omavalitsused kasutamata.

Need samad noored võivad olla tulevased volinikud, kes istuvad ise praeguste linnaisade asemel laua taga, tehes kohaliku elu edendamiseks vajalikke otsuseid ja toetades uue põlvkonna noori nende vabatahtlikus tegevuses. Jah VABATAHTLIKUS tegevuses – osalemine osaluskogus on tõepoolest tasustamata töö noorte endi vabast ajast. See tähendab, et noored on ise võtnud endale ülesandeks edendada kohaliku piirkonda, sest see on nende soov ja nad näevad puudujäike, mida volinikud ehk ei märka. Seda enam mängib siinkohal rolli noorte kaasamine, mitte see kaasamine, kus küsitakse valmis produkti kohta noortelt arvamust. Ei! Ma mõtlen kaasamist, millest räägib ka mu nimekaim, Roger Hart, oma „kaasamise redelis“ (*Metstak jt, 2012: 8*).

Olukord, kus täiskasvanud lahendavad noortelt tulnud probleeme, kuid noored on pelgalt otsustusprotsessi kaunistused või tegelevad vaid täiskasvanute välja pakutud teemadega, mis nende arvates on noorte jaoks aktuaalsed, ei ole kaasamise ideaalsed vormid. See-eest noortega konsultatsioon, mis on suunatud ametnikele ning pärast mida antakse noortele teada, kuidas nende panust kasutatakse; või noorte omaalgatuslikud ideed, mida täiskasvanud ehk otsustajad toetavad ja innustavad – need on näited, mis iseloomustavad edukat kaasamisprotsessi ning mis seostub noortevolikogude tegevusega suurel määral.

Üle Eesti on mitmeid omavalitsusi, mis kaasavad noorte huvigruppe erinevatesse aruteludesse või kutsuvad isiklikult noortevolikogude esindajaid osalema volikogu komisjonide töös. Samas on siiski näha, et enamasti (kui üldse) küsitakse arvamust nende teemade kohta, kus on otseselt näha seost noortega: haridus ja noorsootöö (sh huviharidus). Samas valdkonnad, nagu turvalisus, transport ja üldine taristu, on tihtipeale noorte esindajate arvamusest kõrvale jäetud ning nendel hetkedel justkui noori pole vaja kaasata ja nende arvamus ei loe. Kindlasti pole noorte arvamus ka KOVide ühinemisprotsessis teisejärguline teema, vaid kuna suure tõenäosusega on peale liitumisi moodustaval KOVil rohkem noori, kelle huvid eest seista, peaks olema volinike soov ja tahe neid otsustusprotsessi varajases staadiumis kaasata.

Mida peaks tegema?

Kindlasti on inimestel palju küsimusi. Kas peale valimisi midagi noorte jaoks muutub? Mida peaksid KOVid teisiti tegema? Mida peaks riik tegema? Mida peaksid noored tegema? Kas noored on valmis? Neile ja paljudele teistele küsimustele ei ole võimalik vastust anda. Siiski võib olla kindel ühes asjas – noortele tuleb anda senisest rohkem võimalusi otsustusprotsessides osalemiseks ja kaasärääkimiseks eeskätt **kohalikul** tasandil.

Üks osa kohalikust tasandist on haridus. Eelkõige ühiskonnaõpetuse tund, mis seostub enim valimiste ja kodanikuharidusega seotud teadmiste edastamisega noortele. Eesti Noorteühenduste Liidul on kindel seisukoht valimisea langetamisega kaasnevatest muudatustest, mis on vaja ellu viia. Näitena saab välja tuua selle, et ühiskonnaõpetuse tundides on vaja rohkem rääkida valimisliitudest, maailmavaadetest, ent ka koolisisest poliitilisest elust, ning teha noortele selgeks, et nad on teiste ühiskondlike gruppidega võrdväärsed. Kindlasti tuleb olla ettevaatlik liigse politiseerumisega, sest poliitpropaganda õpetajate või kooli juhtkonna poolt on lubamatu.

Ometigi pole ühiskonnaõpetuse tund see koht, kus on võimalik noorele läbinisti selgeks teha kodanikuks olemise põhimõtteid ja valimisprotsessi ning sellele järgnevat reaalselt sisulist tööd. Selleks, et see protsess noortele lähemale tuua, on vaja korraldada noortele suunatud valimisdebate, kus tutvustatakse kandidaatide arvamusi ja lubadusi. Debate läbi viies tuleks silmas pidada, et ei oleks esindatud üksikud kandidaadid, vaid läbilõige erakondade ja valimisliitude esindajatest. Lisaks tuleks korraldada noortele külastusi kohalikesse omavalitsustesse, kus oleks võimalik tutvuda sealsete ametnike igapäevatööga ning esitada küsimusi, mida e-posti teel ei saa pärida ja tänaval vastu jalutades ei julge ehk esitada. ENL tegeleb noorte kodanikuhariduse arendamisega, viies koolides üle Eesti läbi nii loenguid kui ka kohaliku omavalitsuse koalitsiooni loomise simulatsioone, mille raames on noortel võimalik saada täpsem ülevaade protsessist, mis toimub peale valimisi, mil hakatakse võimuliite looma. Sellised *hands-on* tegevused on need, mida julgustan ka kõiki noorsootöötajaid noortekeskustes ette võtma, et viia aktiivsete ja ägedate tegevuste kaudu valimisteadlikkus noorteni.

Need samad noored võivad olla tulevased volinikud, kes istuvad ise praeguste linnaisade asemel laua taga, tehes kohaliku elu edendamiseks vajalikke otsuseid ja toetades uue põlvkonna noori nende vabatahtlikus tegevuses.

Kui on soov end noortepoliitika valdkonnaga rohkem kurssi viia ja uurida, mis projektid hetkel käimas on, soovitan külastada Eesti Noorteühenduste Liidu kodulehte enl.ee, kust leiab ka projekti „Noored valimisvalvurid” kohta infot, mis annab noortele võimaluse osaleda kohaliku valla või linna valimiskomisjoni töös ametliku valimisvaatljana. Tegemist on väga mastaapse ettevõtmisega, mis toob valimismaatika noortele lähemale ja annab reaalse võimaluse osaleda otsustusprotsessis noorte esindajana.

Viimane element selles soovitude blokis on KOV reformiga kaasnevad muudatused. Reformi üks eesmärgid on KOVi kompetentsi ja võimekuse kasv, mille kaudu kindlustada elanikele kvaliteetsed avalikud teenused, nende kättesaadavus ja majanduslikult tõhus korraldus (*Haldusreformi kontseptsioon, 2015: 4*). KOVide võimekamaks muutumine tähendab, et neil on ka rohkem ressursi noorte osaluskogudega tegeleda. See loob võimaluse luua kohaliku omavalitsuse struktuuri ametipositsioon, mis vastutaks noortevolikogu tegevuse ja rahastuse eest. Tähtis on, et kohalikus omavalitsuses oleks isik, kes tegeleks noortevolikogu ja noorte osaluse arendamisega. Olgu see kohalik noorsoo-

KOVide liitumisel peab valla või linna juhtidel kaduma võimalus peita end vabanduste taha, väites, et pole piisavalt noori või vahendeid noortevolikogu loomiseks.

töötaja, linnavalitsuse ametnik, kelle üheks töövaldkonnaks on noorsootöö või eraldi loodud ametipositsioon noortevolikogu ja osalusega tegelemiseks. KOVide liitumisel peab valla või linna juhtidel kaduma võimalus peita end vabanduste taha, väites, et pole piisavalt noori või vahendeid noortevolikogu loomiseks. Tõsiasi on see, et omavalitsused ei kasuta noorte kaasamiseks oma täit potentsiaali, kui haldusstruktuuri pole loodud noortevolikogu, mis tegeleks kohalike probleemide käsitlemisega noorte tasandil.

ALLIKAD

Rahandusministeerium (2015). Haldusreformi kontseptsioon (eelnõu 17.12.2015). http://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2017/02/151218_haldusreformi_kontseptsioon.pdf

Eesti Noorteühenduste Liidu noortepoliitika platvorm (20.11.2016). http://www.enl.ee/UserFiles/Noortepoliitika_Platvorm_kinnitatud_20.11.2016.pdf

Metstak, A., Notton, K., Martinson, M., Valge, M., & Reitar, U. (2012) Noorte kaasamine ja osalus. Maakonnas, vallas ja linnas. Käsiraamat. Jõelähtme, Harjumaa: Flier disainistuudio.

Noortepoliitika maastikul on käesoleva ja 2018. aasta jooksul oodata mitmeid uuendusi ja muutusi, mille lõplikku tulemust on raske ennustada. Üks asi on kindel – eesootavad põnevad ajad.

Kommenteerib
Eveli Jõesaar
ENTK peaekspert

Osalemise enda ja ümbritseva elu korraldamisel ning vabatahtlikus tegevuses on aluseks iga noore eluolu muutumisele ja laiemalt tugeva kodanikuühiskonna arengule. Noorte võimalused ja soov osaleda otsustes on aluseks ka sidusa ühiskonna arengule Eestis. Sellest, kas noore mõtteavaldused saavad vastuvõtu kodus, koolis või kogukonnas, kas ta tunneb kokkukuuluvust eakaaslastega ja kas nende ühised ettevõtmised on kogukonnas tähenduslikud, sõltub kuuluvustunde tugevusest ja taju kaasatusest. See on see, mis aitab vältida sotsiaalset apaatsust, vajadust ja soovi end radikaalselt väljendada või riigist lahkuda.

Haldusreform toob endaga kaasa mitmeid muudatusi, seda ka noorte osaluses. Hoolimata sellest, et kohalike omavalitsuste arv numb-

riliselt väheneb, peavad noorte osalemisvõimalused arenema tõusvas joones. Igas kohalikus omavalitsuses peab minimaalselt olema noorte osaluskogu, mis võimaldab kaasa rääkida. Eesti Noorsootöö Keskus toetab osaluskogude arengut noorte osalusvõimaluste arenemise toetamise kaudu. Rahastus on eraldatud nii osaluskogude jätkusuutliku arengu toetamiseks kui ka tugitegevusteks. Noorte osalus on aga kiiresti muutuv ja arenev valdkond, mis peab kaasas käima noorte ja nende vajadustega. Osaluse suurendamiseks tuleb senistele võimalustele lisaks leida üha uusi osalusvorme, arendada harjumust kaasrääkimiseks ja tunnustama

Hoolimata sellest, et kohalike omavalitsuste arv numbriliselt väheneb, peavad noorte osalemisvõimalused arenema tõusvas joones.

osaluskogemusest õppimist. Siin saavad suunanäitajateks olla võimekamad kohalikud omavalitsused. Ka riiklikul tasandil on järjest rohkem rõhku pööratud noorte uute osalusvormide arendamisele ja toetamisele. Organiseeritud osalusvõimaluste arvu suurendamiseks on võimalik taotleda toetust ka ENLi koordineeritavast „Noorte osaluse fondist”. Noorte osaluse eelduseks on noorte üldine parem informeeritus olemasolevatest võimalustest, just seetõttu arendatakse ka noorteinfo riiklikku süsteemi ning toetatakse selle kvaliteetset toimimist eri osapoolte koostöös. Noorsootöötajatel on oluline roll noortele kvaliteetse info vahendamisel.

ENTK tegevus toetab ka ühinevate omavalitsuste noorsootöö teenuse terviklikku kujundamist, andes väärt kogemuse muuhulgas

noorte osaluse ühiseks arendamiseks ning kogemuste vahetamiseks. Haridus- ja teadusministeeriumi algatatud ja ENTK elluviidava ESF programmi „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine” raames on olnud võimalik käivitada ka noorte piirkondlike ideede projektifond „Nopi Üles”. Noorte huvi kogukonna elu arendavate ideede elluviimiseks on olnud väga suur, mis peaks andma julgust iga kohaliku omavalitsuse tasandil täiendavate võimaluste loomiseks.

Kuidas viia noorteinfo Z-põlvkonnani?

Ühiskonnaõpetuse õpetajana püüan oma tunde üles ehitada selliselt, et seal kajastuv info oleks noorte jaoks võimalikult päevakajaline, põnev ja kasulik. Olles nii seaduse kui kolleegide silmis oma 25 eluaastaga veelnor inimene, pean tunnistama, et nende kolme kriteeriumi täitmine pole mulle isegi kolmandal täispikal ametiaastal lihtne ülesanne.

Rääkides Z-põlvkonna nimetuse alla kuuluvates noortest, kõneleme ühtaegu väga kiiresti muutuvas ja kaunis kaootilises infoväljas viibivatest inimestest, kes püüavad andmetulvas viibides tulevikuks kuidagi sihti seada. Arvestades, et nende hüppelaud iseseisvasse ellu astumiseks on oluliselt erinev nende vanemate omast, on meie kui juhendajate ülesanne neid selle kõige juures abistada. Sellest tulenevalt küsin üha enam nii enese kui ka tuttavate noorsootõtajate käest, kuidas ja millega saame neid noori selles infokeskkonnas vajaliku infoga varustada?

Noorteinfo ning Z-põlvkonna ootused ja vajadused

Soovides vastata püsitatud küsimusele, peaksime süvenema sellise termini nagu noorteinfo tähendusse. Eesti noorsootöö strateegia aastateks 2006–2013 defineerib selle mõiste järgnevalt:

“Noorteinfo on info, mis muudab ühiskonnainfo noortele, kes seda otsivad, kättesaadavaks, võimaldades teha neil teatud otsuseid või toimida mingi teguviisi järgi. Noorteinfo eesmärk on suurendada valiku võimalusi, mis oleksid noortele kättesaadavad, pakkudes avalikust elust otsest või kaudset teavet ja võimaldades noortel lihtsamini teha iseseisvaid valikuid oma elu korraldamisel.”

ALLIKAD

Brotheim, H. (2014). *Introducing Generation Z*. American Jail Association, lk 15–20.

Dupont, S. (2015). *Move Over Millennials, Here Comes Generation Z: Understanding the 'New Realists' Who Are Building the Future*. Public Relations Tactics. Public Relations Society of America. http://apps.prsa.org/intelligence/Tactics/Articles/view/11057/1110/Move_Over_Millennials_Here_Comes_Generation_Z_Under#.WORorjvvhPa (04.04.2017)

Kantar Emor (2016). *Emor esitles mahuka noorteuringu tulemusi*. <http://www.emor.ee/eesti-noored/> (04.04.2017)

Kruger, T. (2017). *Eesti noored on avatud mõttelaadiga*. Mihus, nr 20, lk 6–9.

Noorsootöö strateegia 2006–2013 https://www.hm.ee/sites/default/files/noorsootoo_strateegia_0.pdf

Saar-Veelmaa, T. (2016). *Kuidas armastada Z-põlvkonda*. Õpetajate Leht, 04.03.2016. <http://opleht.ee/2016/03/kuidas-armastada-z-polvkonda/> (04.04.2017)

Seppel, K. (2015). *Meedia ja infovali*. Eesti ühiskonna loimumismonitoring 2015, lk 87–97.

Sellest definitsioonist kooruvad välja kolm olulist märksõna: vajalikkus, otsimine, kättesaadavus. Need võib panna sarnases järjekorras ka ritta, alustades vajalikkusega. Noorteinfo peaks esmalt tunduma noore jaoks vajalik ning tänu sellele prioriteetne. Kui see seda pole, ei teki noorel ka motivatsiooni seda otsida. Kui on olemas nii vajalikkus kui soov seda leida, peame õpetajate ja noorsootõtajate küsimise, kuidas saaksime selle teha noortele kättesaadavaks?

Aga mis siis on noore jaoks vajalik ja oluline? Siinjuures peaksime tutvuma tänaste noorte karakteristikutega. Sarnaselt paljude teistegi uurijatega on psühholoog ja karjääri- nõustaja Tiina Saar-Veelmaa kirjeldanud Z-generatsiooni kui õnnele ja õnnelikkusele orienteeritud inimgruppi, kelle eelisteks on avatus välismaailmale (ja infole) ning paindlikkus, kuid puudusteks kärsitus ja keskendumisraskused (Saar-Veelmaa, 2016). Lisaks avatusele toob Kantar Emori 2016. aastal läbi viidud Emori noorteuring „Eesti noored 2016“ välja, et tänased noored on oluliselt sotsiaalsemad ning suurema sõpruskonnaga kui nende vanemad (Kruger, 2017). Juurde võib iseenesest mõistetavalt tuua tõsiasja, et mitte ükski teine põlvkond pole enne neid viibinud nõnda palju digimaailmas ega sotsiaalmeedias, mis on viinud neid lähemale kõikidele maailma otstele ning seal toimuvale. Veelgi enam – puudub vajadus infot pähe õppida, sest kogu teave käib meiega taskus kaasas.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et õpetajate ja noorsootõtajate hoole all on noored, keda ümbritseb infoküllus ning kes selekteerivad enda jaoks välja just selle, mis tundub neile põnev ning enim huvi pakkuv. (Huvi) koolile ja noortekeskusele on sedavõrd palju omal algatusel toimivaid alternatiive, mis tähendab ka seda, et aina vähem puutub noor kokku kohustustega ning üha enam võimalustega. Väide „sa pead seda tegema, sest...“ on muutumas noorte jaoks üha võõramaks, sest varuvariante on väga palju. See on ka üks põhjus, miks mitmed uurijad leiavad, et Z-põlvkond kujuneb oluliselt ettevõtlikumaks ja töökeskkonna suhtes paindlikkust ootavamaks kui nende vanemad, kes kuuluvad vanuse poolst X-generatsiooni (Brotheim, 2014; Dupont, 2015). Küsimuseks saabki, mis püüab nende noorte tähelepanu (tundub vajalik/oluline) ning millesse nad on valmis oma energiat ja aega panustama?

Noorteinfo kohandamine Z-põlvkonnale tuttavamaks

Digitaalse generatsioonina veedab Z-põlvkond palju aega sotsiaalmeedias, Eesti puhul peaauglikult sellistes portaalides nagu Facebook, Youtube, Gmail ja Google (Emor, 2016). Kõige populaarsem portaal on 15–24aastaste noorte seas FB, mida kasutavad 92% eesti noortest ja 68% vene noortest (Seppel, 2015: 93). Kui Gmail ja Google on otsingupõhised leheküljed ehk nooreni jõudev info on suuresti tema enda juhtida, siis FB ja YT toovad noore vaatevälja teavet, mille päritolu on kohati võimatu kontrollida ning mis võib olla loodud teadlikult noorema külastajaskonna mõjutamiseks ühes või teises suunas. Leebematel juhtudel mõjutavad need noort agaramalt „laikima“ ja „šeerima“, halvemal juhul kutsuvad üles eluohutlikke väljakutseid sooritama. Samuti on need kanaliteks kolmandatele lehekülgedele, kuhu lapsevanemad või noorsootõtajad ei satu.

Et märgata võimalikke muret tekitavaid käitumisjooni ja riske, on oluline, et noortega töötavad inimesed viibiksid aktiivselt neis samades keskkondades, kus on ka noored. Kui noorsootöö üks aluspõhimõtteid on olla olemas seal, kus on noored, siis tulebki tegutseda 21. sajandil digikeskkonnas ning sealgi keskkonda tundes ja vallates. Tihti kohtan olukorda, kus minu kolleegid on teinud näiteks FB-konto, kuid kasutavad seda ühe või kahe funktsiooni ulatuses. Ent seeläbi ei pruugi noorsootõtaja tabada konteksti või nüanssi, mis tõmbaks noorte tähelepanu soovitud suunas (*hashtag*’id, pildi ja sõnumi korraga postitamine, otseülekande võimalused jpm). Sotsiaalmeedia on nagu võõrkeelsesesse keskkonda sulandumine – kuni sa ei valda käibeslangi, jääb pool juttu sulle ikkagi võõraks.

Kuid siinjuures ei saa me rääkida pelgalt sellest, et noorsootõtaja teeb asutusele ja iseendale FB või mõne muu keskkonna konto, vaid nende kontode sisuloome peab olema samuti vastav Z-põlvkonna ootustele – atraktiivne ja tegevuspakkuv. Arvestades pealetuleva põlvkonna keskendumisraskustega ning sooviga individuaalselt teiste sekkumiseta toimetada, peab noorteinfo olema interaktiivne. Kõlab elementaarselt, ent kui palju on meil Eestist selliseid näiteid tuua? Kui paar-kolm aastat vanad noorteinfo portaalid ei sisalda peale lühikeste tekstide

mitte ühtegi videot, rääkimata mängudest, siis kuidas peaks see Z-põlvkonda kõnetama? Kahtlemata ei ole digikeskkond ainus valdkond, mille kaudu saaks noorteinfo levikut ja kvaliteeti parandada, kuid tõdedes, et selgelt domineeriv osa noortest on seotud sotsiaalmeediakanalitega ning langustrendi ei paista kusagilt, tuleb meil selle sfääriga pingsalt tegeleda.

Lõpuks taandub kõik noorte vajaduste kaardistamisele

Et suuta hoida Z-põlvkonda inforuumis, mis ühtaegu nii aitaks kui ka kõnetaks neid, peame pöörama lähitulevikus palju tähelepanu vormile, sest ka hea sisu võib minna kaduma, kui seda õigel kujul ei esitleta. Ent kui soovime, et info tunduks noore jaoks tõeliselt vajalik ning et saaks teda sisuliselt kaasata erinevatesse tegevustesse, peab üha enam kaardistama konkreetsete noortegruppide soove ja vajadusi. Z-põlvkonna puhul peame arvestama, et nende huvid ja soovid võivad vahetuda kiiresti, mis nõuab olukorrast regulaarseid ülevaateid. Vastasel korral on noorsootõtajal raske vastata noorte ootustele, noorte tegelikke vajadusi rahuldamata.

See ei tähenda, et kõik peaks toimuma noorte tellimuse peale, kuid nagu eelnevalt kirjeldatud, on uus põlvkond ettevõtlikuma loomuga, kui seda on olnud varasemad. Jättes tänased noored sisendi andmisest eemale, tekitame aluse infosulu tekkeks. Kindlasti kogutakse juba praegu paljudes kohtades regulaarselt noortelt tagasisidet, kuid tean õpetaja ja pikaajase õpilasesindaja kogemusest, et paljudes kohtas seda ka ei tehta. Tahtes hoida noorte osalemise, kaasatuse ja valikud faktipõhistena, peame koguma algmaterjali õigest kohast ning enamasti on selleks noored ise.

Kõigepealt tekkis mul küsimus, mis see noorteinfo üldse on ja mis teemasid see avalikust ruumist kajastada soovib. Noorteinfo definitsioon selles artiklis on mõistetav ja selge justkui ainult nendele inimestele, kes seda projekti veavad. Kindlasti leidub ka neid noori, kes teavad noorteinfost palju, kuid nagu ikka, leidub alati ka neid, kellele see ehk tänaseni arusaamatuna näib.

Siinkohal tuleb kahtlemata ära mainida, et noorteinfo peamiseks sihtgrupiks on 7–26aastased noored. Mõned teemad on ehk noorematele liiga kauged, ent teised teemad vanematele jällegi vägagi tuttavad: tervis ja suhted, haridus, huviharidus ja –tegevus, töö ja karjäär, ühiskond ja kodanikuks olemine, noorte õigused ja kohustused, nende osalus ja kaasamine, aga ka rahvusvahelised teemad, nagu näiteks välismaal õppimine, erinevates projektides osalemine jne.

Teiseks tekkis mul seoses digitaliseerivas maailmas lõksus oleva noorsootöötajaga veel üks mõte – kas selleks, et noorsootöötaja saaks noorte seas austuse ja usalduse välja teenida, peab ta ilmtingimata valdama slängi ja olema kursis tänaste kõige populaarsemate videotega? Kas ta peab suutma laskuda ja elada pidevalt samal mõttetasetandil, kus noored isegi, olenemata sellest, et noorsootöötaja võiks ja ilmselt peakski elama veidi teistsugusemate mõttemallide järgi, mis ei tähenda, et ta ei mõistaks noorte olemust. Noorsootöötaja peab olema vägagi paindlik ja empaatiline, vajadusel ka väga konkreetne, ent samas armas ja pehme.

Ühtlasi on noorsootöötajatel ja õpetajatel meie ühiskonnas üks suuremaid rolle noore inimese väärtushinnangute, maailmavaadete, ettevõtlikkuse ja muu sellise kujundamisel. Muidugi peaksid olema vanemad esimesel kohal, sest neilt tuleb esmane kasvatus, kuid nagu ikka, võib suures hundikarjas olla kerge pead kaotada ja minna kaasa tundmatuga, mis veel avastamata, sest nii põnev on. Selleks, et noori vähegi suunata, tuleb olla väga kaval ja sihikindel.

Kui küsimuseks on, kuidas me saaksime noorte seas suuremat huvi tekitada just konkreetselt neile mõeldud informatsiooni vastu, siis tasuks küsida, kas meil on ehk midagi tegemata jäänud või on tähelepanu kuidagi hajunud just väärtushinnanguid silmas pidades? Millised on vaimset tervist arendavad meetodid, millega suunatakse tänapäeva noori olema iseendad kindlamad, tundma ennast oma kehas hästi ning julgustatakse neid oma muresid või seiku jagama? Kuidas peaks noor aru saama, mis on tema jaoks oluline, ja kuidas saavad kujuneda täisväärtuslikule ühiskonnale omased väärtushinnangud, kui tema silmi pole aidatud avada?

Noor alles otsib enda kohta selles maailmas ja õpib seda tundma. Ta ei pruugi parasjagu isegi teada, mida ta päris täpselt tahab. Seepärast ongi ühel päeval ühed tuuled, teisel päeval juba kolmandad tuuled. Ehk olekski vaja just seda tormi noorte sees rahumeelselt vaigistada, sest mida teadlikumaks saab noor iseendast, seda teadlikumalt suudab ta ka tervise ja heaoluga seotud informatsiooni otsida.

Juhan-Marti Salumäe on oma mõttearendusega päris kindlasti õigeid noote tabanud. Tegutsenud ise küll noorsoovaldkonnas väga lühikest aega, samas aga kommunikatsioonivaldkonnas üle 10 aasta, tundub mulle soov noorteinfot defineerida ja tavapärasest infost eristada, pisut pentsik. Igasugune info edastamine ja see, kuidas vastuvõtja sellest infost aru saab, on pea alati edastaja mure. See tähendab, et lähtutakse auditooriumist, valides eesmärgipärased sõnumid ja vormid. Kahtlemata on nn Z-generatsioonile info edastamine pretensioonikam ja mulle tundub, et peaasjalikult selle tõttu, et eelnevate generatsioonide võime käia kaasas (info)tehnoloogia arenguga pole võrdväärne ja see lõhe muutub järjest suuremaks.

Igasugune info edastamine ja see, kuidas vastuvõtja sellest infost aru saab, on pea alati edastaja mure.

Üks asi, millest sageli minu hinnangul aru ei saada, on see, et noored pole mingi homogeenne mass. Jah, on teatud liikumisi ja grappe, mis tõmbavad ehk rohkem noorte tähelepanu, aga huvide ja tähelepanu fragmenteerumine on paratamatu nähtus, millega pistavad rinda praktiliselt kõik tänased meediaväljanded, mis on muutunud pehmeltselt oeldes kaubamajadeks, kus püütakse igale potentsiaalsele küllastajale midagi meelepärast pakkuda. Kui me vaatame täna näiteks youtuber'ite esiletõusu, siis see on hea näide sellest, kuidas Castelli välja pakutud termin mass self communication toimib ja kui hästi tegelikult vähemalt teatud osa oma auditooriumist Z-põlvkonda tunneb. Igal juhul tundub mulle, et hea sisu tootmiseks ja selle parimal moel levitamiseks on sellesse vaja varasemast rohkem noori kaasata. Nii on selles võrrandis vähem tundmatuid muutujaid ja eksimisruumi.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

SA Archimedese noorteagentuur

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

MIHUS on Eesti noortevaldkonna ajakiri, mis toob noorsootöö professionaalile kätte uued teooriad, arvamusel, uueringud ja praktikad. Ajakirja nimi on eestikeelne sünonüüm sõnadele kvaliteet, hoolivus ja väärtus, mis kõik iseloomustavad noorsootööd, kuhu poole ühiselt püüdleme. Ajakirja esmanumber ilmus 2009. aastal.

AJAKIRJA MIHUS VÄLJAANDMIST TOETATAKSE EUROOPA SOTSIAALFONDI JA EESTI VABARIIGI KAASRAHASTAMISEL 2014–2020 ELLUVIIDAVAST TEGEVUSEST „NOORSOOTÖÖTAJATE KOOLITUSTE ARENDAMINE“. AJAKIRI ON TRÜKITUD FSC SERTIFIKAADIGA PAPERILE LOODUSSÕBRALIKE VÄRVIDEGA.

Ajakirja väljaandja:
SA Archimedese
noorteagentuur
Koidula 13a, 10125 Tallinn
tel 697 9236, noored.ee,
mitteformaalne.ee

Mihust saab tasuta
lugeda ka veebis. Vaata
mitteformaalne.ee/mihus

Toimetaja:
Olav Kersen

Keeletoimetus:
Anu Rooseniit, Keeletoi-
metus OÜ

Kujundus:
Andreas Roosson,
Hmmm Creative Studio

Trükk: Ecoprint

ISSN: 1736-860X

